

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Olsztyn, dnia 17 lutego 2016 r.

Poz. 843

UCHWAŁA NR XXI/137/16 RADY MIEJSKIEJ W BARCZEWIE

z dnia 26 stycznia 2016 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Barczewo na lata 2016-2019

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2013 roku, poz. 594, z późn. zmianami), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 roku, poz. 1446, z późn. zmianami) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Barczewo na lata 2016-2019, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Barczewa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej
Andrzej Maciejewski

Załącznik
do Uchwały Nr XXI/137/16
Rady Miejskiej w Barczewie
z dnia 26 stycznia 2016 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BARCZEWO NA LATA 2016-2019

Barczewo 2016 r.

Spis treści

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
5. Relacje programu opieki nad zabytkami gminy Barczewo z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu
6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
7. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego gminy Barczewo
  - 7.1. Zwięzła charakterystyka dziedzictwa kulturowego gminy na tle zarysu historii obszaru gminy
    - Zespoły urbanistyczne i ruralistyczne
    - Architektura sakralna
    - Cmentarze zabytkowe
    - Zespoły zieleni
    - Zabytki ruchome
    - Zabytki archeologiczne
    - Dziedzictwo niematerialne
  - 7.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta i gminy Barczewo
  - 7.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
  - 7.4. Zabytki archeologiczne
8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Barczewo.
  - Analiza szans i zagrożeń
9. Założenia programowe i zadania programu opieki nad zabytkami
10. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami
11. Źródła finansowania opieki nad zabytkami
12. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

1. Wstęp

Celem opracowania **Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Barczewo na lata 2016 - 2019** jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w jej granicach administracyjnych, zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1445). Program został opracowany zgodnie z wytycznymi Poradnika Metodycznego - Gminny Program Zabytków, przygotowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Istotnym zagadnieniem uzasadniającym powstanie programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy, jak również jego promocja wśród mieszkańców oraz turystów. Funkcję tę można realizować między innymi poprzez edukację, poczynawszy od poziomu podstawowego oraz pobudzanie rozwoju turystyki. Działania te mogą przyczynić się do przyśpieszenia rozwoju społeczno - gospodarczego gminy. Nieodzownym elementem tego typu działań jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji, jak również zwrócenie uwagi na istniejącą wspólnotę kulturową. Aby to osiągnąć należy pobudzić świadomość właścicieli, użytkowników i jednostki samorządu terytorialnego, skłonić te grupy do współdziałania, wzbudzić ich odpowiedzialność za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywny udział w zakresie opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest pierwszym dokumentem tego rodzaju opracowanym dla Gminy Barczewo. Postanowiono, że w programowanym okresie, tj. w latach 2016-2019, działania podejmowane w jego ramach będą dotyczyły przede wszystkim działań określanych jako „miękkie”, tj. działań o charakterze nieinwestycyjnym, skierowanym do mieszkańców gminy oraz turystów odwiedzających ten region. Celem ich jest przede wszystkim promocja gminy i jej dziedzictwa kulturowego, jak również edukacja dotycząca opieki nad zabytkami połączona z wydarzeniami o charakterze historycznym. Mają one stanowić podstawę do działań podejmowanych w kolejnych okresach programowych, gdy świadomość w zakresie ochrony zabytków będzie większa.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną obowiązku wykonania **Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Barczewo na lata 2016 - 2019** jest *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, 774):

Art. 87. 1. **Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.**

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. **Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie**, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obiekty zabytkowe - zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną określoną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, 774)

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, 774). Dla niniejszego programu zasadne jest przywołanie poniższych artykułów tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1. zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2. zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
3. zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
4. zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień

- kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
5. instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
  6. prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
  7. prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
  8. roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
  9. badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
  10. badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
  11. badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
  12. historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
  13. historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
  14. krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
  15. otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6.1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85 z późniejszymi zmianami),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
4. składowania lub magazynowania odpadów.

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 ze zm.).

Art. 18.

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu

zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1/ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2/ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3/ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

1. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2. wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Szczególnie ważną rolę Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przypisuje właścicielowi lub posiadaczowi obiektu zabytkowego. Należy podkreślić, że dysponowanie zabytkiem powoduje - z jednej strony - obowiązki ciążące na właścicielu/użytkowniku, z drugiej jednak strony przysługują mu liczne prawa.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 25.

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza: 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku; 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia

oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie; 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 26.

1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

We wniosku należy wskazać zakres planowanych prac, ze wskazaniem zaplanowanych do zastosowania materiałów budowlanych i rozwiązań technicznych.

Art. 28.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o: 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia; 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia; 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany; 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art. 31.

1a. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować: 1) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo 2) roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co

doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego - jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

2. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 1a, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. 3. Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

W przypadku podejmowania uzgodnionych w organem ochrony zabytków działań przy obiektach zabytkowych, przy wyborze wykonawcy tych prac należy kierować się Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. z 2011 r. nr 165, poz. 987, z 2015 r. poz. 383).

Ponadto, cytowana ustawa nakłada na obywateli obowiązki związane wynikające z przypadkowych odkryć stanowisk archeologicznych.

Art. 32.

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.

3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.

4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.

5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;

3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Art. 33

1. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.

3. W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionej przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późn. zm.)

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy:

Art. 7.1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.4. Inne akty prawne

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w innych obowiązujących ustawach, przede wszystkim:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012 r., poz. 647 ze zm.),

- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 ze zm.), Art. 30, ust. 2:

W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia - wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (U. z 2013 r., poz. 1232.ze zm.),

- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, 628, 842, z 2014 r. poz. 805, 850, 1101, 1863, z 2015 r. poz. 222, 774, 1045),

- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 518 ze zm.),

- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2012 r., poz. 406 ze zm.),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 ze zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r., poz. 987),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r., poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r., Nr 123, poz. 698 ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017*

Art. 84 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie zostały określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Założenia do programu krajowego określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

1. zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
2. zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
3. zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
4. zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
5. zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
6. zasady odwracalności metod i materiałów,
7. zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów - pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Założenia do programu krajowego określiły priorytety:

A/ w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
2. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
3. Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
4. Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
5. Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
6. Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
7. Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
8. Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

B/ w zakresie działań o charakterze systemowym:

1. Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).
2. Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.

C/ w zakresie systemu finansowania:

Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

D/ w zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

1. Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
2. Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
3. Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

E/ w zakresie kształcenia i edukacji:

1. Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
2. Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
3. Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

F/ w zakresie współpracy międzynarodowej:

1. Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
2. Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013 jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. Narodowy Program Kultury określa politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2013 r. Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Zawiera ona również ogólne wytyczne do konstruowania programu gminnego

Przyjęte zostały następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten jest zgodny z Narodowym Planem Rozwoju oraz z Krajowym Programem Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na Lata 2014-2017. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

5. Relacje programu opieki nad zabytkami gminy Barczewo z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

5.1. Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2012-2015

Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na Lata 2012-2015 został przyjęty uchwałą nr XIII/240/11 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 grudnia 2011 r.

Ideą opracowania programu opieki nad zabytkami dla województwa warmińsko-mazurskiego było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. W celu realizacji idei opracowania, w/w program ustalił podstawowe zakresy podejmowanych działań, zmierzających do ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego województwa:

1. Zespoleń i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez:

- a/ realizację powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury;
- b/ powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną (ochrony przyrody), architektoniczną i przestrzenną, celną oraz polityką bezpieczeństwa;
- c/ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania województwa;
- d/ uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego) łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej w planach rozwoju województwa;
- e/ uwzględnianie - w planach zagospodarowania przestrzennego - ochrony środowiska naturalnego powiązanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi oraz zespołami architektonicznymi;
- f/ opracowywanie gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami jako ważnego instrumentu kształtowania lokalnych strategii rozwoju;
- g/ wykorzystywanie nowej formy ochrony zabytków, jaką stanowi park kulturowy;

2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa warmińsko-mazurskiego:

- a/ Wspieranie polityki konserwatorskiej dotyczącej m.in.: postępowania zgodnie z obowiązującymi standardami i zasadami konserwatorskimi, wykonywania kompleksowych dokumentacji obiektów zabytkowych poddawanych pracom konserwatorskim bądź rewaloryzacyjnym;

- b/ Inicjowanie, wspieranie i popularyzacja działań zmierzających do wyszukania nowych właścicieli lub dzierżawców dla obiektów zabytkowych wymagających zagospodarowania;
- c/ Dofinansowywanie wybranych prac badawczych i dokumentacyjnych związanych z najważniejszymi obiektami zabytkowymi - wprowadzenie systemu wojewódzkich grantów badawczych;
- d/ Dofinansowywanie prac konserwatorskich przy zabytkach, zgodnie z priorytetami określonymi w programie;
- e/ Wdrożenie i realizacja programów opieki nad zabytkami o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowej województwa, tj. program ochrony gotyckiej architektury ceglanej, program ochrony i odnowy centrów historycznych miast oraz zespołów urbanistycznych powstałych w XIX i XX w., program ochrony dziedzictwa wiejskiego, program ochrony i odnowy architektury użyteczności publicznej, program ochrony architektury przemysłowej i zabytków techniki, program ochrony zabytkowych zespołów dworsko-parkowych, program ochrony alei przydrożnych, program ochrony sanktuariów pielgrzymkowych, program ochrony architektury sakralnej XIX i XX wieku, program ochrony kapliczek i krzyży przydrożnych.

3. Opieka nad zabytkami ruchomymi poprzez:

- a/ dokumentację;
- b/ konserwację;
- c/ działania promocyjne.

4. Opieka nad zasobami muzeów.

5. Program ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego.

W Programie uznano obszar województwa warmińsko-mazurskiego za region o wyjątkowych walorach archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Decydują o tym przede wszystkim:

- stosunkowo duża liczba znanych stanowisk, w tym dobrze zachowanych i mających wyjątkowe znaczenie dla archeologii europejskiej. Przykładem może być sieć osad nawodnych kultury kurhanów zachodnio-bałtyjskich bądź też kompleksy grodzisk, kurhanów, itp.;
- charakter wielu z nich, ujawniający interesujące związki z terenami ościennymi, w tym szczególnie od wschodu i zachodu regionu;
- walory stosunkowo nieprzekształconego jeszcze środowiska naturalnego, z którym współgra archeologiczny krajobraz kulturowy (np. grodziska i kurhany, a także niektóre charakterystycznie posadowione stanowiska płaskie).

Strategia ochrony archeologicznych zasobów regionu powinna się skupić na następujących zadaniach:

- a/ współpracę ze środowiskiem tzw. „wykrywaczy” zmierzająca do pełnej kontroli ich działalności, a także dającą możliwość wykorzystania ich umiejętności w działaniach zmierzających do pełniejszego rozpoznania zasobów archeologicznych i zapobieganie działalności przestępczej polegającej głównie na nielegalnym handlu zabytkami archeologicznymi;
- b/ szerszą niż dotychczas edukację i popularyzację w zakresie potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego poprzez organizacje plenerowych festynów i pokazów, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych itp.;
- c/ wspieranie rewitalizacji zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- d/ wspieranie działań zmierzających do podejmowania prac konserwatorskich przy archeologicznych zabytkach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków;
- e/ powołanie Muzeum Archeologicznego - nowoczesnej placówki o randze wojewódzkiej o odpowiednim zapleczu magazynowym, której zadaniem byłoby m.in. systematyczne gromadzenia i eksponowanie pozyskiwanych w trakcie badań materiałów zabytkowych, a także ich konserwację i digitalizację.
- f/ utworzenie parków kulturowych, działających w oparciu o zabytki archeologiczne.

6. Ochrona dziedzictwa niematerialnego.**7. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego - rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne.**

- a/ utworzenie portalu internetowego, aktualizowanego na bieżąco, o wielowątkowym profilu informacyjnym na temat dziedzictwa kulturowego regionu;
- b/ stworzenie wojewódzkiego jednolitego systemu regionalnej popularyzacji i promocji zagadnień z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, skierowanego do jednostek samorządu terytorialnego, szkół, organizacji pozarządowych itp.
- c/ działania wspierające wykorzystywanie obiektów zabytkowych (zwłaszcza nieużytkowanych) dla potrzeb rozwoju infrastruktury turystycznej;
- d/ realizacja programu ogólnospołecznej edukacji kulturowej; właściwa edukacja dzieci i młodzieży nastawiona na poznanie wartości tzw. „małych ojczyzn” i wskazanie potrzeby ochrony krajobrazu kulturowego jako swoistego wyróżnika i świadectwa tożsamości regionalnej;
- e/ wydawanie i dofinansowywanie wydawnictw poświęconych zabytkom Warmii i Mazur;
- f/ promowanie i wspieranie przywracania lub utrzymywania w obiektach pierwotnych, historycznych funkcji;
- g/ współudział w organizacji i współfinansowanie imprez kulturalnych, zwłaszcza o znaczeniu ponadlokalnym, promujących dziedzictwo kulturowe;

- h/ działania związane z funkcjonowaniem szlaków edukacyjno-turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego;
- i/ organizacja i rozszerzenie formuły Europejskich Dni Dziedzictwa.

5.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego.

Program opieki nad zabytkami gminy Barczewo zgodny jest z wyznaczonymi w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego (uchwała nr XXXIII/505/02 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 12 lutego 2002 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe cele polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego dotyczą:

- ochrony dziedzictwa kulturowego i historycznego jako filaru turystyki;
- otoczenia szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej a także obiektów o mniejszej randze lecz decydujących o odrębności regionalnej;
- przywrócenia zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru (rewaloryzacja);
- zachowania historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych, dworskich i parkowych;
- respektowanie w zagospodarowaniu przestrzennym bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną.

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego będzie obejmowało przede wszystkim:

- działania ochronne i zabezpieczające, a także określenie zasobów i ich wartości;
- opracowanie strategii działań zmierzających do skutecznej i ciągłej ochrony, prawidłowego ich zagospodarowania i wypromowania;
- usystematyzowanie istniejących opracowań dotyczących krajobrazu kulturowego na fragmentach byłych województw włączonych w granice nowego regionu, dokonanie ich oceny według jednolitych kryteriów oraz uzupełnienie braków;
- przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. turystyka).

5.3. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku

Założenia programu opieki nad zabytkami gminy Barczewo odwołują się do ogólnych treści przyjętych w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku (uchwalonej przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego uchwałą nr XXXVIII/553/13 z dnia 25 czerwca 2013 r.). W/w dokument nie zajmuje się w stopniu szczegółowym zagadnieniami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami. Zakłada jednak rozwój, konserwację, rewaloryzację i zagospodarowanie dóbr kultury jako czynnik powiązany z rozwojem produktów turystycznych, zwłaszcza urozmaiceniem oferty w zakresie turystyki kulturowej. Wskazuje także na potrzebę włączenia obiektów zabytkowych do procesu integracji województwa i budowania tożsamości regionalnej poprzez rozszerzenie w programach nauczania historii regionu zagadnień z zakresu dziedzictwa kulturowego.

W czasie przygotowywania programu opieki nad zabytkami gminy Barczewo na lata 2015-2018 nie obowiązywały żadne dokumenty planistyczne związane z tematyką dziedzictwa kulturowego wykonane dla obszaru powiatu olsztyńskiego. Ostatni z tego typu opracowań - plan rozwoju lokalnego powiatu olsztyńskiego na Lata 2004 - 2006 oraz 2007 - 2013, przyjęty Uchwałą Nr XIV/156/2004 Rady Powiatu Olsztyńskiego z dnia 28 czerwca 2004 roku stracił aktualność wraz z końcem 2013 roku.

6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego (relacje Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Barczewo z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy)

6.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Barczewo

Podstawowym dokumentem planistycznym określającym perspektywiczne kierunki i uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Barczewo, przyjęte po zmianie Uchwałą Nr VI/37/15 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 24 lutego 2015 r. Kształtowanie polityki przestrzennej w gminie oparte być musi o zasady zrównoważonego rozwoju w dziedzinach: ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych, optymalnego gospodarowania przestrzenią, organizacji społeczeństwa i wzrostu standardów cywilizacyjnych, wykształcenia i dobrobytu mieszkańców oraz rozwoju gospodarki. Rozwój bieżący, zdominowany krótkoterminowymi potrzebami efektów i zysków, nie powinien całkowicie zdominować celów społecznych, ekologicznych i ekonomicznych, ze szczególnym uwzględnieniem tożsamości kulturowej mieszkańców gminy.

W zakresie polityki przestrzennej, omawiane opracowanie zakłada utrzymanie historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego. Nowa zabudowa powinna nawiązywać w swojej formie do

lokalnego historycznego dorobku budowlanego. Podobne wytyczne sformułowano w odniesieniu do nowej zabudowy usługowej i produkcyjnej. Za generalną zasadę uznano trwałe utrzymanie obiektów zabytkowych poprzez właściwą eksploatację, poddawanie bieżącym remontom oraz przeprowadzanie zabiegów konserwatorskich. Działania te powinny być przeprowadzane w porozumieniu z Warmińsko - Mazurskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Zalecane jest doprowadzanie obiektów do ich pierwotnej funkcji bądź adaptowania ich do pełnienia funkcji, która nie będzie kolidować z ich historycznym, zabytkowym charakterem.

6.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy Barczewo obowiązują następujące plany zagospodarowania przestrzennego:
Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo pod trasę dwutorowej linii elektroenergetycznej 400 kV Olsztyn Mątki - Ostrołęka w części obrębów geodezyjnych Nikielkowo, Wójtowo, Skajboty (Uchwała nr VII/54/15 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 24 marca 2015 r.)
Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo pod trasę dwutorowej linii elektroenergetycznej 400 kV Olsztyn Mątki - Ostrołęka w części obrębów geodezyjnych Nikielkowo, Wójtowo, Skajboty, Jedzbark i Klucznik (Uchwała nr VII/53/15 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 24 marca 2015 r.)
Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie Wójtowo gmina Barczewo (Uchwała nr LVIII/394/14 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 29 września 2014 r.)
Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentów obrębu geodezyjnego Wójtowo (Uchwała nr XLV/295/13 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 września 2013 r.)
Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów obrębu geodezyjnego Kaplityny (Uchwała nr XXX/182/12 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 29 października 2012 r.)
Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo w obrębie Barczewko (Uchwała nr XV/93/11 Rady Miejskiej w Barczewie z 26 września 2011 r.)
Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części złoża Kronowo VI, obręb geodezyjny Kronowo, gmina Barczewo (Uchwała Nr VII/42/2011 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 28 marca 2011 r.)
Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu obrębu geodezyjnego Łęgajny teren działki o numerze geodezyjnym 102/66 (Uchwała Nr VII/43/2011 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 28 marca 2011 r.)
Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo, w obrębach Kaplityny, Kronowo (Uchwała nr LII/395/10 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 24 maja 2010 r.)
Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie Wójtowo, gmina Barczewo (Uchwała Nr XLVII/348/09 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 29 grudnia 2009 r.)
Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Barczewa (Uchwała nr XLIV/316/09 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 28 września 2009 r.)
Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Wójtowo, gmina Barczewo (Uchwała Nr XXXVI/262/09 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 marca 2009 r.)
Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części złoża Kronowo Kolonia II, obręb geodezyjny Kronowo, gmina Barczewo (Uchwała nr XXXIII/247/08 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 grudnia 2008 r.)

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w Kronowie, obręb geodezyjny Kronowo, gmina Barczewo (Uchwała Nr XXXIII/246/08 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 grudnia 2008 r.)
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu działek nr 121, 122, 123 w obrębie geodezyjnym Kronowo, gmina Barczewo (Uchwała Nr XXXIII/245/08 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 grudnia 2008 r.)
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obrębu geodezyjnego Łęgajny i części obrębu Kapłityny (Uchwała nr VII/55/2007 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 19 marca 2007 r.)
Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo (Uchwała nr XI/87/07 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 2 lipca 2007 r.)
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie Wójtowa, gmina Barczewo (Uchwała nr XLI/250/05 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 7 listopada 2005 r.)
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu miasta Barczewa wraz z fragmentami terenu w obrębach Ruszajny i Bark-Wrocikowo (Uchwała nr XXXV/231/05 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 23 maja 2005 r.)
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu infrastruktury technicznej w obrębach Wójtowo i Kapłityny, gmina Barczewo (Uchwała nr XXXI/196/04 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 28 grudnia 2004 r.)
Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej, usługowej oraz rekreacji indywidualnej w obrębie geodezyjnym Barczewko, gmina Barczewo (Uchwała nr XXVI/172/04 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 11 października 2004 r.)
Plan zagospodarowania przestrzennego gminy Barczewo (Uchwała nr LII/386/02 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 30 września 2002 r.)
Zmiana fragmentów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Barczewo (Uchwała Nr XXXII/265/98 Rady Miejskiej w Barczewie z dnia 29 kwietnia 1998 r.)

Prawo stanowi, że **w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków**, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/objektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe.

W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku. Uzgodnienia projektów budowlanych obiektów realizowanych w strefie A pełnej ochrony konserwatorskiej, **w przypadku inwestycji dotyczącej obiektu lub obszaru, który nie jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków**, a przepisy planu miejscowego nadal nakładają obowiązek

Miejsce, w którym założono Wartberg było dogodnie, wysoko wzniesione, nie posiadało jednak niemal walorów obronnych. 6 stycznia 1354 roku wojska litewskie spaliły całkowicie miasto i zamek. Wymordowano lub uprowadzono mieszkańców. W konsekwencji tych wydarzeń miasto przestało istnieć. Ówczesny Wartberg znajdował się na gruntach dzisiejszej wsi Barczewko.

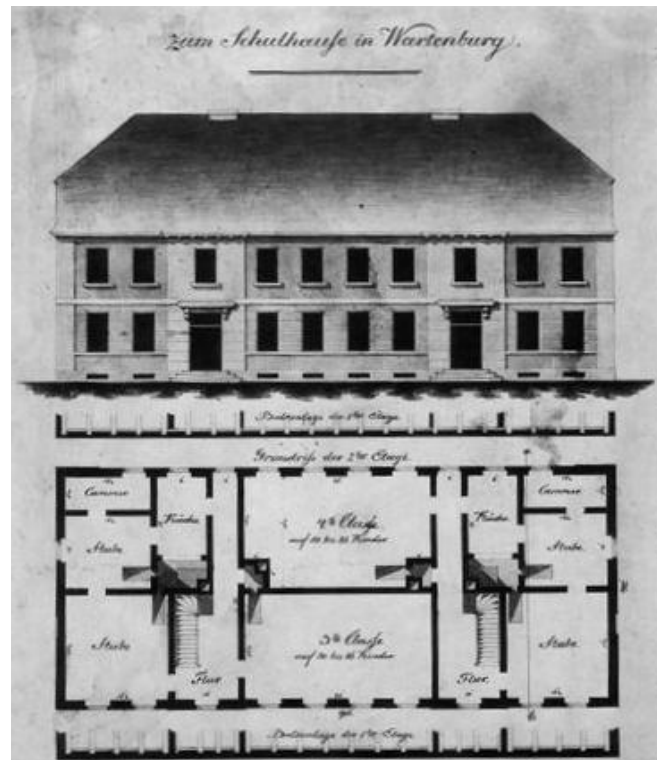
Dziesięć lat później założono nowe miasto. Zostało ono ulokowane w miejscu istniejącej od 1325 roku osady, zatrzymując dawną nazwę miasta „*Wartberg*”. Obrona osada i teren nad rzeką Pisą były otoczone od południa bagnistymi łąkami i jeziorem Kiermas. Wartberg był oddalony o siedem kilometrów na wschód od dawnego miasta. Nowa lokalizacja posiadała korzystniejsze warunki obronne, lepsze ukształtowanie terenu, a jeziora Umląg, Aryc, Pisa i Dobrąg oraz wzniesienia pokryte puszcza czyniły go bardziej bezpiecznym od poprzedniego. Po wykonaniu prac ziemnych, zmieniono bieg rzeki Kiermas, a wybudowanie sztucznego koryta, do którego skierowano spiętrzone wody Pisy stworzyło rzeczną wyspę, na której rozpoczęto budowę średniowiecznego grodu. Nowe usytuowanie grodu, oprócz zalet obronnych miało dodatkowo korzystniejsze warunki gospodarcze. Wynikały one z sąsiedztwa pastwisk, puszczy oraz dobrze rozwiniętej sieci wód. Ze znajdujących się w pobliżu Krzyżowej Góry złóż gliny ceramicznej wypalano cegły do budowy zamku biskupiego, klasztoru, murów i domów.

W dniu 4 lipca 1364 roku z rąk biskupa Jana II Stryprocka, Wartberg nad rzeką Pisą otrzymał prawa miejskie oparte na prawie chełmińskim. Dokument określał prawa i granice nowej gminy miejskiej a Henryka z Łajs otrzymał dziedziczny urząd sołtysa miejskiego.

Miasto na przestrzeni dziejów przechodziło różne losy. Ówczesna zabudowa sprzyjała pożarom. Pierwszy z nich, w 1380 roku zniszczył drewnianą zabudowę miasta. W 1414 roku, w czasie wojny polsko - krzyżackiej miasto z zamkiem i klasztorem ponownie spłonęło. W 1418 roku ledwie odbudowaną zabudowę Wartberga ponownie strawił pożar. Również pożary z lat: 1544, 1594 i 1596 nie oszczędziły miasta.

W 1466 roku zawarto pokój toruński, na którego mocy Warmia jako księstwo biskupie została włączona do Królestwa Polskiego i cieszyła się dużą autonomią aż do 1772 roku. Wtedy to w wyniku pierwszego rozbioru Polski Barczewo wraz z Warmią znalazło się pod całkowitym panowaniem państwa pruskiego, stając się częścią prowincji Prus Wschodnich (w 1772 roku utworzono dwie nowe prowincje: obok wspomnianych Prus Wschodnich powstały jeszcze Prusy Zachodnie). Po I wojnie światowej Prusy Wschodnie wraz z Elblągiem i Powiślem pozostały w państwie niemieckim.

Przełom XIX i XX wieku, w dziejach miasta to okres dynamicznego rozwoju. Z końca XIX i początku XX stulecia pochodzą: kościół więzienny, budynki klasztorne, synagoga, szpital miejski, domy dziecka, kościół ewangelicki. Wówczas też, utwardzono w mieście wszystkie ulice i place. Pobudowano wiele nowych domów mieszkalnych i użyteczności publicznej. Ponadto, rozwinęło się rzemiosło, wodna elektrownia, tartak i młyn.

Projekt budynku nowej szkoły w Barczewie, Archiwum Państwowe w Olsztynie

Na współczesnym kształcie i wyglądzie barczewskich miejscowości swoje piętno odcisnęło ustawodawstwo z drugiej połowy XIX i początków XX wieku. Było ono związane przede wszystkim z ochroną przeciwpożarową, która to zakazywała stawiania nietrwałych budynków (w ustawie z 1866 roku zawarto zapis zakazujący pokrywania dachów słomą).

Panorama Barczewa na przełomie XIX i XX w. Zbiory IS PAN

Panorama Barczewa na przełomie XIX i XX w. Zbiory IS PAN

Barczewo, kościół p.w. św. Anny na przełomie XIX i XX w. Zbiory IS PAN

Barczewo, kościół franciszkanów wraz z otoczeniem na przełomie XIX i XX w. Zbiory IS PAN

Połowa XIX wieku to także okres intensywnego zagospodarowywania i przebudowy okolicznych wsi. Taki stan rzeczy sprawił, że krajobraz barczewskich wsi zaczął się przeistaczać. Zaczęły w nim dominować domy wznoszone z czerwonej cegły, kryte na ogół czerwoną ceramiczną dachówką. W tym miejscu należy podkreślić, iż mimo wypierania zabudowy drewnianej przez murowaną nie burzyła ona starego układu przestrzennego.

Intensywnie rozwijające się rzemiosło i usługi znalazły swoje odzwierciedlenie w kształcie infrastruktury miasta. A mianowicie, w 1872 roku Barczewo otrzymało połączenie kolejowe. W 1883 roku ukończono budowę bitej drogi, która połączyła analizowane miasto z Olsztynem. W dniu 11 lipca 1920 roku w plebiscycie w ówczesnym Wartemborku za przynależnością do Niemiec głosowało 3020 uprawnionych, a za Polską 140.

W 1945 roku teren dzisiejszej gminy Barczewo znalazł się w granicach Polski. Jednak zanim to nastąpiło, w obawie przed nacierającymi ze wschodu, południa i północy wojskami sowieckimi, 21 stycznia 1945 roku rozpoczął się masowy a zarazem tragiczny exodus barczewskiej ludności. Nocą z 30 na 31 stycznia 1945 roku miasto opuściły ostatnie niemieckie jednostki, a ich miejsce zajęli sowieccy żołnierze. Wielu z rdzennych mieszkańców Barczewa zostało deportowanych w głąb ZSRR, głównie za Ural, na Sybir, do obozów pracy a miasto i wsie stały się łatwym łupem dla szabrowników.

Na początku maja 1945 roku do Barczewa zaczęli przybywać nowi osadnicy. Repatrianci z Wołynia zasiedlili opuszczone gospodarstwa we wsi Ruszajny. Kolejną grupę nowych mieszkańców gminy stanowili przesiedleńcy z Kurpiowszczyzny, Mazowsza, Wileńszczyzny po części z Polesia i północnego Wołynia. Wśród tej grupy byli także Ukraińcy z Akcji „Wisła”. W

dniu 19 maja 1945 roku powstał Zarząd Miejski. Zaraz po tem powstały pierwsze instytucje: Siedmioklasowa Szkoła Powszechna, Stacja kolejowa. Wartembork, Urząd Poczto-Telegraficzny, Miejska Straż Porządkowa, Posterunek Milicji Obywatelskiej i Referat Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. 22 maja 1945 roku władza administracyjna sprawowana dotychczas przez władze sowieckie została przekazana władzom polskim. Po opuszczeniu Barczewa przez wojska radzieckie tkanka miejska w wyniku ich barbarzyńskiej działalności zniszczona została w 60%.

W latach 1950 - 1957 Barczewo było siedzibą władz powiatu olsztyńskiego. Zaś, 27 maja 1990 roku odbyły się demokratyczne wybory do władz miasta i gminy. Pierwszym Burmistrzem Miasta wybranym podczas pierwszej sesji Rady Miasta i Gminy został Antoni Ropelewski.

Zespoły urbanistyczne i ruralistyczne

Większość miast z terenu województwa warmińsko-mazurskiego to miasta zakładane w okresie średniowiecza. Lokacje te opierały się najczęściej na prawie chełmińskim, tylko nieliczne na prawie lubeckim. Centrum każdego z nich stanowił centralnie usytuowany prostokątny lub kwadratowy rynek. Głównymi dominantami były ratusz oraz kościół parafialny. Miasta te cechowała również regularna sieć ulic, a większość z nich otoczona została murami miejskimi. Elementem, który często uzupełniał perspektywę widokową była sylweta zamku. Ośrodki zakładane na prawie chełmińskim powstały ze znacznie mniejszym rozmachem i widocznymi cechami lokalnego prowincjonalizmu. Do grupy tej należy m.in. Barczewo.

Barczewo, układ urbanistyczny

Barczewo zostało założone w okresie średniowiecza. Układ urbanistyczny miasta oparto na planie regularnego prostokąta z ulicami przecinającymi się pod kątem prostym. Dzięki takiemu zabiegowi plan miasta przyjął formę szachownicy. Pierwotnie w jego centralnej części znajdował się rynek miejski ze studnią, później ratusz, wokół którego ulokowano sukiennice. Na działkach przyrynkowych znajdowały się kamienice mieszczańskie tworzące pierzeje barczewskiego rynku.

Rozplanowanie średniowiecznej przestrzeni miasta czytelne na nowożytnym planie.

Źródło: www.zamkipolskie.pl

Zgodnie z założeniami aktu lokacyjnego we wschodniej części miasta zostały usytuowane główne dominanty układu przestrzennego: wieża kościoła parafialnego oraz ratusza. Z czasem miasto wzbogaciło się o inne wyraźne akcenty w krajobrazie. Obecnie od strony zachodniej jest ich pięć, zaś od wschodniej sześć.

W granicach XIV-wiecznego miasta znajdował się także zamek biskupi. Jego budowę rozpoczął biskup Jan II Stryprock. Był to dwuskrzydłowy i dwukondygnacyjny najmniejszy zamek na Warmii z kwadratową wieżą. Tworzył on wraz z murami miejskimi jednolity spójny system obronny, którego budowę dokończono w 1380 roku. Obok zamku wybudowano kościół farny św. Anny i św. Szczepana. Dalej na wschód pobudowano klasztor franciszkanów z kościołem św. Andrzeja Apostoła.

Gród nad Pisą początkowo otoczono solidnym drewnianym ostrokołem. Dopiero pod koniec XIV wieku wzniesiono mury obronne z basztami oraz dwiema bramami wzniesionymi naprzeciw siebie: Olsztyńską od strony południa i Jeziorańską od północy. Była i trzecia mniejsza zwana Zamkową. Tak stworzony zespół obronny składający się z wieży bramnej, szyi i murów, mostów i furty przed mostami jako całość przetrwał do XVIII wieku. Począwszy od XVI stulecia u głównych bram wjazdowych do miasta powstawać zaczęły pierwsze budynki gospodarcze. Poza Bramą Jeziorańską znajdował się przytułek zwany szpitalem wraz z kościołem Św. Trójcy, a po jego zniszczeniu przez

pożar w 1544 roku zbudować miano nowy szpital miejski z kaplicą Św. Wawrzyńca. Za murami zlokalizowano też nowy cmentarz parafialny. Od strony wschodniej powstały ogrody klasztorne, a od południa zabudowania mieszkalne.

Krajobraz wiejski woj. warmińsko-mazurskiego jest określony przez historyczne formy osadnicze. Pierwotna struktura, związana z pruską organizacją plemienną została w znacznej części zatarta. Zachowana do dnia dzisiejszego sieć osadnicza oraz jej formy przestrzenne ukształtowane zostały w okresie planowej i systematycznej akcji kolonizacyjnej, prowadzonej najpierw przez państwo krzyżackie, później pruskie. Podstawowe, historyczne typy rozplanowania wsi, jakie występują w regionie to owalnica i ulicówka. We wsiach założonych na planie owalnicy zabudowa usytuowana jest wzdłuż dwóch, łączących się przy wjeździe i wyjeździe dróg opasujących owalny, pierwotnie pusty plac. W przypadku ulicówki zabudowa ciągnie się wzdłuż drogi wiejskiej, po obu jej stronach. W okresie średniowiecza wsie lokowano tu najczęściej na planie owalnicy, znacznie rzadziej na planie ulicówki.

Zarówno ulicówki, jak i owalnice rozrastały się i przekształcały w ciągu wieków. W ten sposób powstały wielodrożnice - wsie, w których pierwotny układ został wzbogacony o szereg poprzecznych dróg czy rozwidleń. Jednak najpoważniejsze zmiany w krajobrazie osadniczym Warmii zaszły w wieku XIX. Było to związane z reformami agrarnymi z pierwszej połowy tego stulecia, uwłaszczeniem chłopów i separacją gruntów oraz parcelacją majątków ziemskich. W toku tych procesów część gospodarstw przeniosła się poza obszar zwartej zabudowy, tworząc tak zwane kolonie, znajdujące się w większym lub mniejszym oddaleniu od wsi. Ponadto w krajobrazie rolniczym pojawiły się nowe jednostki osadnicze, jakimi były osiedla zakładane na początku XX w. na terenach poparcelacyjnych. Nowym elementem były też osiedla domów przeznaczone dla pracowników niewielkich zakładów produkcyjnych (cegielnie, tartaki), względnie wznoszone w ramach realizacji programu taniego budownictwa mieszkaniowego, promowanego przez państwo. Były to zwarte i regularne układy, świadomie kształtowane jednostki przestrzenne.

Zabudowa wiejska w woj. warmińsko-mazurskim jest drewniana i murowana, z przewagą tej ostatniej. Już na początku XX w. typowym elementem wiejskiej zabudowy stał się murowany budynek mieszkalny, z murowanymi lub drewniano-murowanymi zabudowaniami gospodarczymi. W przypadku zabudowy drewnianej najbardziej powszechna była konstrukcja zrębowa. Budynki murowane można podzielić na dwa ogólne typy: budynki tynkowane oraz budynki wznoszone z czerwonej, licowej cegły. Te ostatnie stały się charakterystycznym elementem pejzażu Warmii i Mazur. Istotnym elementem zespołów ruralistycznych są obiekty kultu, do których obok świątyń należą kapliczki i krzyże przydrożne, występujące zasadniczo tylko na obszarze historycznej Warmii. Do tej pory nie wykonano pełnej inwentaryzacji kapliczek i krzyży warmińskich. Występują one niemal w każdej wsi warmińskiej, często w liczbie 2-5. Na całej Warmii jest ich ok. 1500 (w gorszym lub lepszym stanie zachowania), natomiast liczba krzyży nie została oszacowana. Równie istotnym i

powszechnym w całym regionie elementem krajobrazu wiejskiego są pomniki upamiętniające mieszkańców parafii poległych w czasie I wojny światowej, wykonywane w formie tablic, kamieni czy większych form przestrzennych, najczęściej obsadzone szlachetnymi gatunkami drzew. Ważnym elementem zabudowy wsi są obiekty o funkcjach publicznych lub usługowych, zazwyczaj wyróżniające się formą oraz sposobem zagospodarowania otoczenia. Należą do nich przede wszystkim plebanie, poczty, karczmy, zajazdy, kuźnie, szkoły, dróżniczówki, remizy strażackie i posterunki graniczne. Większość tych obiektów - wyłączając plebanie i niektóre budynki szkolne - straciła swoje historyczne funkcje. Adaptacja budynków do nowych potrzeb pociągnęła za sobą daleko idące przekształcenia formy, czasami prowadzące do całkowitego zatarcia pierwotnego kształtu i funkcji. Niektóre, nieużytkowane, zginęły całkowicie z pejzażu wsi.

Elementem kształtującym krajobraz wiejski jest sieć drogowa, kolejowa oraz infrastruktura gospodarczo-przemysłowa. Historyczna sieć dróg, w swoim zasadniczym zrębie została ukształtowana w czasach średniowiecza. Od XVIII w. drogi w Prusach obsadzone były drzewami. W XIX w. wytyczając i budując nowe drogi, wzorem starych obsadzano je drzewami. W ten sposób powstała charakterystyczna dla krajobrazu Warmii i Mazur sieć alei przydrożnych, stanowiąca jeden z wyróżników regionu. Sieci drogowej towarzyszyła odpowiednio zorganizowana infrastruktura, wiadukty i mosty często, drogowskazy tj. wysokie ciosane kamienie na rozstajach dróg, rzędy ciosanych kamieni na poboczach dróg.

Architektura sakralna

Architektura sakralna tworzy wyraźną i odrębną grupę zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Wyróżnikiem regionu jest murowana, wzniesiona z czerwonej cegły licowej świątynia, o rodowodzie gotyckim lub cechach neogotyckich. Elementy sakralne krajobrazu: kościoły oraz kapliczki przydrożne są największym atutem gminy Barczewo.

Barczewko, kościół p.w. św. Wawrzyńca

Pierwsza świątynia powstała w Barczewku w 2. połowie XIV wieku, lecz wkrótce została zniszczona. Nowy kościół p.w. św. Katarzyny konsekrowano w XVI w., lecz i ten wraz z całą wsią spłonął podczas wojen szwedzkich. W latach 1782-1784 wzniesiono kolejną budowlę, którą konsekrował biskup Ignacy Krasicki. Z kolejnego pożaru pozostała tylko wieża i przednia część korpusu kościoła. Świątynię, którą dzisiaj możemy oglądać odbudowano w latach 1889-1893.

Kościół w Barczewku to trójnawowa budowla halowa, murowana z cegły w stylu neoromańskim. We wnętrzu sklepienie krzyżowo-żebrowe wsparte na okrągłych kolumnach z kapitelami, na zewnątrz przylega do niego wysoka wieża o ściętych narożach, przekryta czterospadowym dachem. Na chorągiewce widnieje data odbudowy 1784.

Wieża kościoła p.w. św. Wawrzyńca w Barczewku

Barczewo, kościół parafialny p.w. św. Anny

Kościół wzniesiony w 3. ćwierci XIV w. w stylu gotyckim, salowy, murowany z cegły. Korpus oszkarpowany, przykryty dwuspadowym dachem pokrytym dachówką ceramiczną. Do ścian wzdłużnych korpusu dostawione kruchta i zakrystia przykryte dwuspadowymi dachami osłoniętymi uskokowymi attykami. Prezbiterium zamknięte płasko, oszkarpowane. Ściany prezbiterium zdobione tynkowanymi blendami zamkniętymi ostrołukowo, zwieńczonymi sterczynami. Otwory drzwiowe umieszczone w portalach uskokowych zamkniętych ostrołukowo. Do korpusu dostawiona ośmiokondygnacyjna, oszkarpowana wieża zdobiona tynkowanymi blendami zamkniętymi ostrołukowo. Wieżę przykrywa barokowy hełm z latarnią i sygnaturką.

Barczewski kościół p.w. św. Anny

Barczewo, kościół franciszkanów, ob. filialny p.w. św. Antoniego i św. Andrzeja

Franciszkanie zostali osadzeni w Barczewie tuż po lokacji miasta, w 1364 r. W okresie reformacji konwent zakonny podupadł. W 1584 r. biskupem i władcą księstwa warmińskiego został bratanek Stefana Batorego, Andrzej Batory. Władca osadził w zrujnowanym klasztorze bernardynów. Kościół przykryto wówczas nowym sklepieniem, zbudowano również boczną kaplicę św. Antoniego, w której Andrzej ufundował w 1598 r. nagrobek dla siebie i swojego brata, Baltazara.

W 1632 r. został tu pogrzebany sekretarz królewski, Paweł Górnicki. W 1810 r. skasowano konwent bernardynów. Zakonnicy wrócili do Barczewa po II wojnie światowej. Oprócz kościoła zachowała się część starego klasztoru. W 1982 r. kościół przejęli franciszkanie w Prowincji Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Przy południowej ścianie wybudowano dom mieszkalny (plebanię) dla zakonników. Po utworzeniu w 1991 r. Prowincji św. Franciszka z Asyżu konwent w Barczewie wszedł w skład tejże prowincji.

Kościół jest gotycki, ceglany, jednonawowy, przekryty późnogotyckimi sklepieniami z lat 1589-1596. Fasada uległa przebudowie w stylu barokowym w XVIII w. Wewnątrz, oprócz nagrobka Batorych, zachowało się siedem późnobarokowych ołtarzy, manierystyczne stalle i obraz Ukrzyżowania z pocz. XVII w.

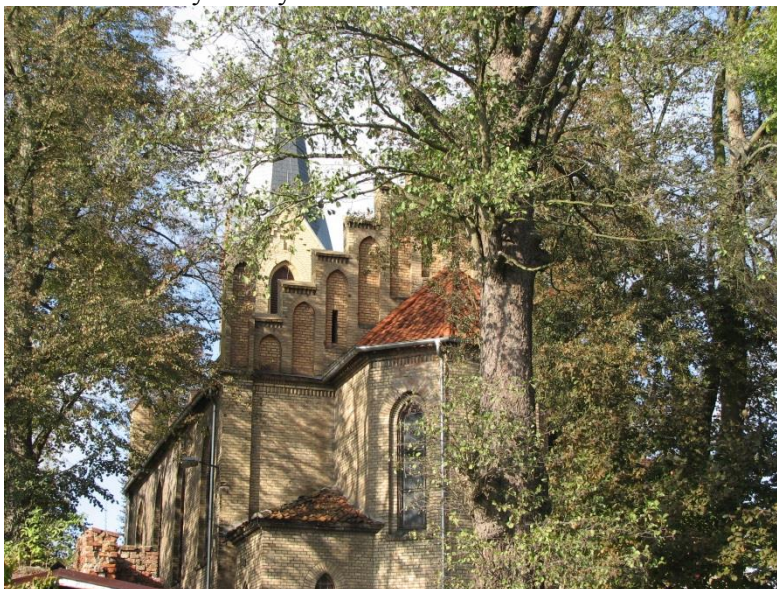
Fasada kościoła franciszkanów, ob. filialnego p.w. św. Antoniego i św. Andrzeja

Najcenniejszym elementem wyposażenia wnętrza jest późnorenesansowy pomnik nagrobny Andrzeja i Baltazara Batorych z 1598 r., jeden z najlepiej zachowanych w Polsce zabytków manierystycznych. Jest dziełem Willema van den Blocke, który odkuł go w różnobarwnym marmurze gdańskim. W dolnej części pomnika przedstawiona jest leżąca postać Baltazara, ubrana w zbroję, a w górnej pod arkadą klęczący kardynał Batory. Nagrobek ten zapoczątkował cykl pomników z klęczącymi figurami. Biskup Batory liczył, że sprowadzeni przez niego bernardyni będą wiecznie o

nim pamiętać. Jednakże kardynał Batory nie spoczął w Warmii. Zginął i został pochowany w Siedmiogrodzie w 1599 r.

Barczewo, kościół ewangelicki

Budowę neogotyckiego kościoła ewangelicko-augsburskiego rozpoczęto w 1870 roku położeniem kamienia węgielnego. Kościół neogotycki, salowy, nieoszkarpowany, z wieżą dzwoniczą umieszczoną nad kruchtą i prezbiterium na planie czworoboku. Nakryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką ceramiczną. Szczyty dachu osłonięte uskokowymi attykami zdobionymi płycinami zamkniętymi ostrołukowo. Ściany zamknięte gzymsem wieńczącym. Korpus czteroosiowy, z otworami okiennymi zamkniętymi ostrołukowo. Otwory dzwonicze wieży zamknięte analogicznie. W 1871 roku kościół został oddany do użytku.

Barczewo, neogotycki kościół ewangelicki - widok od strony ściany prezbiterialnej

Barczewo, murowana synagoga

Budynek wzniesiony w 1894 r., rozmieszczony a planie prostokąta, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, otynkowany, dach osłonięty attyką. W pierwszej, cofniętej, dwukondygnacyjnej osi umieszczony portal zamknięty łukiem pełnym. Kondygnacja zwieńczona trójkątnym szczytem. Ściana frontowa zamknięta gzymsem wieńczącym, osie rozdzielone pilastrami. Otwory okienne umieszczone w płycinach zamkniętych łukiem pełnym. W trzeciej osi otwór okienny w formie biforium.

Barczewo, budynek dawnej synagogi

Bartołty Wielkie, kościół parafialny p.w. św. Jakuba i św. Stanisława Kostki

Budowla wzniesiona pod koniec XVI w., posadowiona na kamiennych fundamentach, murowana z cegły. Rozmieszczona na planie prostokąta, z półokrągłym prezbiterium od strony wschodniej, kwadratową z planie wieżą od zachodu o dwiema kwadratowymi w planie dobudówkami kruchty i zakrystii od strony północnej. Bryła główna i przybudówki otynkowane. Wieża pięciokondygnacyjna, przechodząca wyżej w formę ośmioboczną, zwieńczona ośmiopłaszczyznową kopułą z wysoką latarnią.

Bartołty Wielkie, kościół parafialny

Lamkowo, kościół parafialny p.w. św. Mikołaja Biskupa

Budowla wzniesiona w latach 1740-1748, posadowiona na kamiennych fundamentach, murowana z cegły, otynkowana. Rozmieszczona na planie prostokąta, z kwadratową w planie wieżą od strony zachodniej i niskim, prostokątnym w planie prezbiterium oraz niewielkimi, prostokątnymi dobudówkami zakrystii i kruchty. Ściany wzdłużne pięcioosiowe, okienne. Nad bryłą główną dach dwuspadowy, z niewielką latarnią w kalenicy. Wieża trój kondygnacyjna, przekryta dachem wieżowym, czteropłaciowym, zwieńczonym wysokim krzyżem.

Lamkowo, kościół parafialny p.w. św. Mikołaja Biskupa

Ramsowo, kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Apostoła

Kościół barokowy, murowany z cegły, nieotynkowany. Korpus przykryty dwuspadowym dachem, pokrytym dachówką ceramiczną, z sygnaturką umieszczoną na skraju kalenicy nad prezbiterium. Do ściany korpusu dostawione: kruchta, prezbiterium i wieża. Prezbiterium zamknięte półkoliście, przykryte dachem trójpołaciowym, z dostawioną zakrystią na planie kwadratu. Wieża na planie kwadratu, sześciokondygnacyjna, z zegarem, przykryta hełmem barokowym zwieńczonym krzyżem. Wszystkie otwory zamknięte odcinkowo, ujęte tynkowanymi opaskami.

Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Apostoła w Ramsowie

Łęgajny, kaplica filialna p.w. św. św. Bonawentury i Floriana

Budynek rozmieszczony na planie prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, nie otynkowany. Ściana frontowa dwuosiowa, okienna, zamknięta gzymsem koronującym. Dach dwuspadowy, przekryty dachówką ceramiczną, opięty masywnymi sterczynami zwieńczonymi czterospadowymi daszkami.

Łęgajny, kaplica filialna

Mokiny, kaplica filialna p.w. Najświętszego Serca Jezusowego

Budynek rozmieszczony na planie wydłużonego prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, nie otynkowany. Ściana frontowa jednoosiowa, z otworem drzwiowym ujętym w ostrołukowy portal. Wszystkie otwory ujęte łukiem ostrym. Dach dwuspadowy o poderwanych połaciach, przekryty dachówką ceramiczną.

Kaplica filialna w Mokinach

Gminę Barczewo możemy określić "kapliczkowym zagłębieniem". Tu w każdej większej wsi występuje spore nagromadzenie kapliczek warmińskich. Są one symbolem warmińskiego regionu i jednym z najbardziej rozpoznawalnych elementów tutejszego krajobrazu. Kapliczki wznoszono z różnych przyczyn: dla podkreślenia wiary katolickiej w stosunku do ewangelickich Mazurów; ze względu na kult świętych; z powodu dramatycznych wydarzeń jakie dotykały Warmię; ze zwykłej potrzeby serca; z pobożności; czasami by „odczarować” złe miejsca. Kapliczki skupiały życie religijne wsi, zwłaszcza w miejscach gdzie nie było kościoła. W gminie Barczewo spotkamy także kapliczki z dzwonami. Służyły one do zwoływania wiernych na nabożeństwa, ale także alarmowały o pożarach czy informowały o zebraniu wiejskim. Każde wydarzenie sygnalizował inny dźwięk.

Najstarszą istniejącą po dziś dzień kapliczką na Warmii jest barokowa kapliczka z **Dobrymą**, wzniesiona w 1601 r. Na chorągiewce zwieńczającej obiekt widnieje 1779 rok, przypuszcza się, iż jest to data remontu. Posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, o bryle złożonej z dwóch przylegających do siebie sześcioboków - niższego, przekrytego dwuspadowym daszkiem - kapliczki z dużą wnęką ujętą łukiem pełnym, nad nią niewielka, analogiczna wnęka; wyższe oraz wyższego, przekrytego czterospadowym daszkiem - dzwonniczki, z niewielkimi otworami dzwonniczymi zamkniętymi łukiem odcinkowym. W zwieńczeniu daszki żelazny krzyżyk oraz chorągiewka z datą remontu.

Barokowa kapliczka przydrożna we wsi Dobrą.

Pozostałe kapliczki przydrożne gminy Barczewo, chronione wpisem do rejestru zabytków pochodzą w przewadze z końca XIX i początku XX w.

Barczewko 7 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i gzymsami. W ścianie frontowej duża ostrołukowo ujęta wnęka, przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej. Kapliczka przekryta dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną.

Barczewko 9 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennie-ceglanej podmurówce, dwukondygnacyjna, murowana z cegły, w formie dwóch sześcianów - wyższy o mniejszej podstawie. W ścianie frontowej, na każdej kondygnacji wnęka ujęta łukiem odcinkowym, dolna przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej, górna otwarta ze współczesnym krucyfiksem. Kapliczka przekryta dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną.

Barczewko 10 - kapliczka przydrożna, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i gzymsami, zamkniętego walcowatym daszkiem. W ścianie frontowej duża wnęka ujęta łukiem pełnym, przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej. W pozostałych ściankach blendy o analogicznej formie.

Barczewko 37 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i

gzymkami. We frontowej ścianie ostrołukowa wnęka, przeszklona, w pozostałych analogiczne blendy. Kapliczka przekryta wielospadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną. W zwieńczeniu murowana sterczyna zakończona metalowym krzyżykiem.

Barczewko 53 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i gzymkami. W ścianie frontowej dwie wnęki ujęte łukiem pełnym, przeszklone. Kapliczka przekryta dwuspadowym daszkiem, opiętym w czterech narożnikach murowanymi sterczynami. W kalenicy daszki metalowy krzyż.

Barczewko 68 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego postumentu, posadowionego na planie dwóch złączonych dłuższymi bokami prostokątów. Większy z sześcioboków, przekryty został dwuspadowym daszkiem zwieńczony trzema sterczynami, z których największa środkowa zwieńczona żelaznym krzyżykiem. Mniejszy sześciobok stanowi główną część ściany przedniej kapliczki, z ostrołukową wnęką, przeszkloną, zwieńczony dwuspadowym daszkiem. Daszki pokryte dachówką ceramiczną.

Barczewko 110 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie wysokiego sześciennego postumentu. W dolnej części postumentu, na wszystkich bokach kapliczki prostokątne blendy. W górnej części, w ścianie frontowej ostrołukowo ujęta wnęka, przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej; w pozostałych ściankach analogiczne blendy. Kapliczka przekryta dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną.

Barczewo, ul. Graniczna/Kościuszki - kapliczka rozmieszczona na planie prostokąta, murowana z cegły, dwukondygnacyjna, zamknięta trójkątnym szczytem, otynkowana. Uskok oddzielający pierwszą i drugą kondygnację, oraz szczyt pokryte dachówką ceramiczną. W zwieńczeniu krzyż kowalskiej roboty. We frontowej części kapliczki w obu kondygnacjach i szczycie umieszczone prostokątne nisze.

Barczewo, ul. Kościuszki - kapliczka rozmieszczona na planie kwadratu, murowana z cegły, jednokondygnacyjna, na postumencie, otynkowana, zwieńczona gzymsem, przykryta czterospadowym daszkiem pokrytym dachówką ceramiczną. We frontowej płaszczyźnie kapliczki nisza z krucyfiksem, flankowana pilastrami, zamknięta naczółkiem półkolistym.

Barczewo, ul. Olsztyńska - kapliczka murowana, dwukondygnacyjna, otynkowana, przykryta dwuspadowym daszkiem pokrytym dachówką ceramiczną. Kondygnacje rozdzielone uskokiem. W ścianie frontowej dolnej kondygnacji umieszczona blenda zamknięta łukiem odcinkowym, w górnej kondygnacji nisza zamknięta ostrołukowo z figurą Matki Boskiej.

Barczewo, ul. Warmińska - kapliczka rozmieszczona na planie prostokąta, murowana z cegły, dwukondygnacyjna, otynkowana, nakryta czterospadowym daszkiem pokrytym dachówką ceramiczną, zwieńczona sygnaturką. Kondygnacje zamknięte gzymkami i oddzielone uskokiem. We frontowej ścianie kapliczki, w obu kondygnacjach umieszczone nisze zamknięte łukiem pełnym.

Barczewo, ul. Wojska Polskiego - kapliczka rozmieszczona na planie kwadratu, posadowiona na wysokim cokole, murowana z cegły, jednokondygnacyjna, nieotynkowana, przykryta daszkiem wielopłociowym pokrytym dachówką ceramiczną, zwieńczonym krzyżem kowalskiej roboty. Narożniku ujęte lizenami. We frontowej ścianie kapliczki umieszczona nisza zamknięta łukiem ostrym. Ściany zamknięte trójkątnymi szczytami. W szczycie nad niszą umieszczony ceglany krzyż.

Bartoły Wielkie 3 - kapliczka zlokalizowana w głębi posesji, w narożniku, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie sześciennego postumentu, zamkniętego dwuspadowym dachem. W ścianie frontowej duża wnęka ujęta łukiem pełnym, przeszklona, ze współczesną figurą Matki Boskiej. Pozostałe ściany obudowane kamieniami, w sposób upodabniający kapliczkę do grotty.

Bartoły Wielkie 6 - kapliczka przydrożna, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem zamkniętego dwuspadowym daszkiem. Cokół wysoki. W ścianie frontowej kapliczki duża wnęka ujęta łukiem pełnym, przeszklona. W pozostałych ściankach blendy o analogicznej formie. dachem pokryty dachówką ceramiczną.

Biedowo 10 - kapliczka w stylu neogotyckim, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, dwukondygnacyjna, w formie wysokiego sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiem i gzymsami. W ścianie frontowej, w dolnej kondygnacji wnęka ujęta łukiem odcinkowym, przeszklona. Druga kondygnację tworzy dzwonniczka z kwadratowymi otworami dzwoniczymi, przekryta dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną.

Dobrag 1 - kapliczka przydrożna, posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie sześciennego postumentu, o rytmie podkreślonym uskokiemi, zamknięta dwuspadowym daszkiem. W ścianie frontowej dwie wnęki - niżej większa, powyżej mniejsza, obie ujęte łukiem odcinkowym.

Kromerowo, przy drodze krajowej, na zachód od wsi - kapliczka posadowiona na kamiennej podmurówce, murowana z cegły, w formie postumentu rozmieszczonego na planie prostokąta, o rytmie podkreślonym gzymsem. W ścianie frontowej duża ostrołukowo ujęta wnęka, w ściankach bocznych wąskie, wysokie wnęki; tylna ścianka ślepa. Kapliczka przekryta dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką ceramiczną, zwieńczonym żelaznym krzyżem i chorągiewką z datą wzniesienia.

Odrębną kategorię obiektu zabytkowego stanowi pomnik ku czci mieszkańców wsi Jedzbark i okolicznych wsi poległych podczas I wojny światowej. Pod koniec II wojny światowej na terenie założenia pomnika dokonano dwóch pochówków, prawdopodobnie dziecięcych. Na tej podstawie teren został sklasyfikowany jako cmentarz i pod taką funkcją wpisany do rejestru zabytków.

Cmentarze zabytkowe

Najstarsze cmentarze były związane z kościołem i otaczającym go terenem. Znane nam dzisiaj historyczne cmentarze, stanowiące element świadomie komponowanego krajobrazu, z zachowanymi nagrobkami oraz krzyżami i kwaterami nagrobnymi to świadectwo czasów najnowszych, głównie XIX i XX wieku. Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, w tym gminy Barczewo występują cmentarze wyznaniowe i wojenne.

Stan zachowania cmentarzy na terenie gminy Barczewo jest zróżnicowany. Nawet na cmentarzach czynnych, historyczne nagrobki często są niszczone, zaś na miejscu starszych kwater pojawiają się nowe pochówki. We wszystkich przypadkach zachowany jest układ przestrzenny, starodrzew oraz część historycznych pochówków.

Barczewko, cmentarz przykościelny założony w XVI w. Położony w centrum wsi, wokół kościoła. Rozmieszczony na planie czworoboku. Otoczony ogrodzeniem drewnianym na filarach murowanych z cegły, nieotynkowanych. Układ całości czytelny, kwater nieczytelny, mogił nieczytelny. Naziemne struktury cmentarza zostały całkowicie zatarte. Zachowany jeden krzyż żeliwny z 1882 r. Starodrzew wycięty.

Barczewko, cmentarz rzymskokatolicki, parafialny założony w XIX w. Cmentarz położony na niewielkim wyniesieniu, około 250 m na północ od północno-zachód od centrum wsi. Rozmieszczony na planie prostokąta o powierzchni ok. 1 ha. Układ całości czytelny, kwater czytelny, mogił częściowo czytelny. Teren cmentarza otoczony współczesnym ogrodzeniem z siatki na słupkach metalowych, z bramą od wschodu. Na osi bramy aleja o przebiegu wschód-zachód. W zabytkowej części cmentarza układ mogił rzędowy wzdłuż linii wschód - zachód. Mogiły w opaskach betonowych i lastrykowych, częściowo bez zachowanych nagrobków betonowych. Starodrzew: nasadzenia welonowe klonów i dębów wzdłuż skrajów cmentarza oraz aleja klonowo-brzozowa na osi bramy.

Bartołty Wielkie, XVI-wieczny cmentarz przykościelny. Cmentarz położony w południowo-wschodniej części wsi, wokół kościoła. Rozmieszczony na planie czworoboku. Otoczony ogrodzeniem metalowym na filarach murowanych z cegły, nieotynkowanych. Układ całości czytelny, kwater nieczytelny, mogił nieczytelny. Naziemne struktury cmentarza zostały całkowicie zatarte. Starodrzew wycięty.

Bartołty Wielkie, XIX-wieczny cmentarz parafialny. Cmentarz położony na niewielkim wyniesieniu, około 150 m na północ od północno-wschodniego skraju wsi, bezpośrednio na wschód od drogi polnej. Rozmieszczony na planie czworoboku o powierzchni 0,5 ha. Układ całości czytelny, kwater brak, mogił częściowo czytelny. Teren cmentarza otoczony ogrodzeniem ze sztachet drewnianych z filarami murowanymi, nie tynkowanymi, z bramą od zachodu. Na osi bramy aleja o przebiegu wschód-zachód. W zabytkowej części cmentarza układ mogił rzędowy wzdłuż linii wschód - zachód. Mogiły w opaskach betonowych i lastrykowych, w większości bez zachowanych nagrobków betonowych. Starodrzew: nasadzenia welonowe lip wzdłuż skrajów cmentarza oraz aleje lipowe.

Lamkowo, cmentarz przykościelny, XVIII w. Cmentarz położony w centrum wsi, wokół kościoła. Rozmieszczony na planie czworoboku, o powierzchni ok. 0,25 ha. Większość struktur naziemnych cmentarza zatarta. Przy północnej ścianie kościoła lapidarium - krzyż żeliwny z 1862 r., krzyż kowalskiej roboty z 1889 r. oraz piaskowcowa płyta nagrobna z 1897 r. Starodrzew: klony, lipy i modrzewie wzdłuż skrajów cmentarza.

Lamkowo, cmentarz parafialny, założony najprawdopodobniej na początku XX w. Cmentarz położony na niewielkim wyniesieniu, około 200 m na północ - północno-zachód od centrum wsi. Rozmieszczony na planie prostokąta o powierzchni ok. 2 ha. Układ całości czytelny, kwater czytelny brak, mogił częściowo czytelny. Teren cmentarza otoczony współczesnym ogrodzeniem z siatki na słupkach metalowych, z bramą od południa. Na osi bramy aleja o przebiegu północ-południe. W zabytkowej części cmentarza układ mogił rzędowy wzdłuż linii wschód - zachód. Mogiły w opaskach betonowych i lastrykowych, częściowo bez zachowanych nagrobków betonowych. Starodrzew: nasadzenia welonowe klonów wzdłuż skrajów cmentarza oraz aleje klonowe.

Ramsowo, cmentarz parafialny, początek XX w. Cmentarz położony na niewielkim wyniesieniu, około 150 m na wschód od centrum wsi. Rozmieszczony na planie nieregularnego czworoboku o powierzchni ok. 0,7 ha. Układ całości czytelny, kwater czytelny, mogił częściowo czytelny. Teren cmentarza otoczony współczesnym ogrodzeniem metalowym na słupkach metalowych, z bramą od zachodu. Rozplanowanie wewnętrzne cmentarza czytelne, składające się z dwóch alei o przebiegu wschód - zachód oraz jednej alei o przebiegu północ-południe. W północnej mogiły zabytkowe, w opaskach betonowych i lastrykowych, częściowo bez zachowanych nagrobków. Starodrzew: nasadzenia welonowe klonów wzdłuż skrajów cmentarza oraz aleje klonowe.

Zespoły dworsko-folwarczno-parkowe

Odrębną kategorię obiektów zabytkowych gminy Barczewo stanowią zespoły dworsko-folwarczne lub ich części. Należą do nich dawne dwory oraz otaczające je parki krajobrazowe, zabudowania folwarczne: gospodarcze i mieszkalne pracowników folwarcznych. Istniejące obecnie zespoły dworsko-folwarczne powstawały najliczniej pod koniec XIX w., jednak ich metryka jest znacznie starsza i sięga XIII stulecia. Z założeniami tymi związane są następujące obiekty:

Dadaj - park dworski, krajobrazowy o częściowo zatartej kompozycji zieleni. Czytelna aleja klonowa prowadząca wzdłuż części rezydencjonalnej założenia. Starodrzew: kasztanowce, lipy, klony, dęby.

Kierzbuń - dwór oraz park krajobrazowy. Dwór to budynek rozmieszczony na planie wydłużonego prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, otynkowany. Ściana frontowa dziewięciosiowa, z otworem drzwiowym na osi. Dach dwuspadowy, przekryty dachówką ceramiczną. Nad trzema środkowymi osiami rozbudowana, dwuosiowa facjata przekryta dachem dwuspadowym; bo obu stronach, symetrycznie lukarny także pod daszkami dwuspadowymi. Dachy przekryte dachówką ceramiczną. Park krajobrazowy położony

w północnej części założenia dworsko-folwarcznego. Zachowane elementy kompozycji zieleni: nasadzenia welonowe dębów i lip wzdłuż skrajów parku. Pozostałe drzewa w nasadzeniu swobodnym. Starodrzew: kasztanowce, lipy, dęby, świerki. Pozostałe elementy zespołu, tj. część folwarczna, gospodarcza i mieszkalna nie są wpisane do rejestru zabytków.

Krupoliny - dwór z parkiem krajobrazowym oraz sześciorak w folwarcznej części zespołu. Dwór to budynek rozmieszczony na planie wydłużonego prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, ze ścianką kolankową, otynkowany. Ściana frontowa siedmioosiowa, z otworem drzwiowym w drugiej osi. Dach dwuspadowy, wtórnie przekryty eternitem. Pozostałości parku zlokalizowane są w północnej części zespołu dworsko-folwarcznego. Czytelny element kompozycji zieleni w postaci alei lipowej prowadzącej od dworu w kierunku jeziora Kiermas. Pozostała część parku zdewastowana. Starodrzew: klony, lipy, kasztanowce, dęby, świerki. Sześciorak rozmieszczony na planie wydłużonego prostokąta, posadowiony na kamiennych fundamentach, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, otynkowany. Ściana frontowa ośmioosiowa, z otworami drzwiowymi w pierwszej i ostatniej osi. Dach dwuspadowy, wtórnie przekryty eternitem i blachodachówką.

Maruny - park krajobrazowy zlokalizowany na południe od dawnego zespołu dworsko-folwarcznego. Z kompozycji zieleni zachowana aleja klonowa prowadząca od danego miejsca wjazdu na teren parku w kierunku miejsca, gdzie stał dwór. Starodrzew: klony, lipy, dęby, kasztanowce. Park porośnięty licznymi samosiewkami drzew.

Nikielkowo - pozostałości parku krajobrazowego, zlokalizowanego na południe, południowo-zachód od dawnego zespołu dworsko-folwarcznego. Z kompozycji zieleni zachowana aleja lipowa prowadząca od danego miejsca wjazdu na teren parku w kierunku miejsca, gdzie stał dwór. Zachowane elementy kompozycyjne: stawy w południowo-zachodniej części parku. Starodrzew: klony, lipy, dęby, kasztanowce. Park porośnięty licznymi samosiewkami drzew.

Sapuny - dwór rozmieszczony na planie prostokąta, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, przykryty dachem mansardowym pokrytym dachówką ceramiczną. Ściana frontowa zamknięta gzymsem wieńczącym, sześćoosiowa, z otworem drzwiowym umieszczonym w trzeciej osi. Wszystkie otwory zamknięte pierwotnie odcinkowo, ujęte tynkowanymi opaskami. We frontowej połaci dachu umieszczona trójosiowa wystawka. Bryła budynku zmieniona przez dobudówkę do ściany szczytowej. Układ osi i kształt otworów częściowo zmieniony.

Szynowo - pozostałości parku krajobrazowego, zlokalizowanego na północ od dawnego zespołu dworsko-folwarcznego. Z kompozycji zieleni zachowana grupa dębów, klonów, jesionów i lip. Park porośnięty licznymi samosiewkami drzew.

Tumiany - dwór rozmieszczony na planie prostokąta, posadowiony na wysokiej podmurówce z ciosów granitowych, murowany z cegły, jednokondygnacyjny, z suteroną, ze ścianką kolankową i użytkowym poddaszem, otynkowany, przykryty dwuspadowym dachem. Ściana kolankowa wydzielona gzymsem kordonowym. Ściana frontowa dziewięćoosiowa. Wszystkie otwory okienne

zamknięte płasko, z pełnym gzymsem podokiennym i poziomymi naczółkami, ujęte tynkowanymi opaskami. Do ściany szczytowej dworu dostawiona dobudówka wzniesiona w technice szkieletowej pełnej.

V. Zabytki ruchome

Zabytek ruchomy to „rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będących dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną artystyczną lub naukową”(art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy Barczewo istnieje jedna placówka muzealna: Muzeum Feliksa Nowowiejskiego w Barczewie prowadzona przez samorząd gminny. Muzeum jest poświęcone postaci Feliksa Nowowiejskiego, kompozytora urodzonego w Barczewie. W jego domu rodzinnym przy ul. Mickiewicza 13 mieści się od 1961 muzeum, które od 2007 roku nosi nazwę Salonu Muzycznego im. Feliksa Nowowiejskiego w Barczewie. W swoich zbiorach posiada wiele cennych, oryginalnych pamiątek z życia i twórczości Feliksa Nowowiejskiego, fortepian, meble, rękopisy i wiele dokumentów. Salon prowadzi działalność kulturalno-edukacyjną oraz wystawienniczą. Odbywają się tu koncerty, spotkania, lekcje muzealne, warsztaty, lekcje gry na instrumentach, wystawy i inne inicjatywy. W 2011 Muzeum obchodzi 50 lat istnienia. Honorowym obywatelem Barczewa jest syn kompozytora - Jan Nowowiejski. Od 2002 roku odbywa się tam corocznie Międzynarodowy Festiwal Muzyki Chóralnej im. Feliksa Nowowiejskiego, a w ramach festiwalu Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Kultura muzyczna na Warmii i Mazurach”.

VI. Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to „zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”.

Podziału zabytków archeologicznych (stanowisk archeologicznych) można dokonywać stosując różne kryteria, takie jak chronologia bądź funkcja. Z uwagi na problemy ochrony konserwatorskiej oraz wszelkiego rodzaju zagrożenia należy stosować podział na:

- stanowiska płaskie (cmentarzyska, osady, obozowiska) - jest to najtrudniejsza grupa stanowisk jeżeli chodzi o ich ochronę z uwagi chociażby na miejsce ich zalegania - przeważnie na obszarach podlegających różnym działaniom inwestycyjnym oraz działalności rolniczej;
- stanowiska o własnej formie terenowej (grodziska, strażnice, wały, kurhany, kopce). Są one przeważnie dobrze widoczne w terenie i znane lokalnym społecznościom. Mimo to również ten rodzaj stanowisk podlega działaniom destrukcyjnym;
- nawarstwienia kulturowe w obrębie starych miast - na terenie województwa warmińsko-mazurskiego zostały wpisane do rejestru zabytków nawarstwienia z 30 historycznych miast, w tym Barczewa;

- stanowiska nawodne i podwodne. Ich specyfika, jak sama nazwa wskazuje, wynika przede wszystkim z miejsca zalegania. Chodzi tu o stanowiska nawodne, będące efektem działalności osadniczej kultury kurhanów zachodniobałtyjskich i tworzone w obrębie jezior na tzw. „sztucznych wyspach”, a także relikty wszelkich mostów, grobli, przyczółków i innych pozostałości działalności człowieka, które w chwili obecnej zalegają w obrębie zbiorników wodnych.

Województwo warmińsko-mazurskie, jeżeli chodzi o formy zagrożenia jak też ich intensyfikację, nie odbiega w sposób zasadniczy od innych regionów. Oprócz naturalnej erozji podłoża glebowego, będącej czynnikiem praktycznie niezależnym od człowieka, występują zagrożenia, których człowiek jest głównym inicjatorem i jednocześnie sprawcą, a do których z pewnością należą: erozja i niszczenie stanowisk na skutek głębokiej orki na terenach rolniczych; działania inwestycyjne związane z budową i rozbudową współczesnej infrastruktury (systematyczne poszerzanie zabudowy zarówno w obrębie przestrzeni miejskich, jak też i wiejskich, budowa i modernizacja dróg, rozwój przemysłu i turystyki); coraz intensywniejszy i zakrojony na szeroką skalę proces poszukiwań amatorskich, często o charakterze komercyjnym i kolekcjonerskim, powodujący w wielu wypadkach całkowite zniszczenia stanowisk do tej pory niezagrażonych; coraz intensywniejsza eksploatacja surowców naturalnych (żwiru, piasku, itp.), w niektórych przypadkach przebiegająca w sposób nielegalny;

Dziedzictwo niematerialne

Ratyfikowanie Konwencji UNESCO z 2003 roku o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego to kluczowy akt prawa międzynarodowego, na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Od 16 sierpnia 2011 roku konwencja stanowi źródło prawa powszechnie obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej. Tym samym jej postanowienia i dyspozycje wzmacniają istniejący system ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego w prawnym porządku Rzeczypospolitej Polskiej. Dziedzictwo kulturowe, powinno być postrzegane przez samorząd województwa jako czynnik procesów integracyjnych w regionie. Ulotne, niematerialne dziedzictwo kulturowe wymaga bowiem szczególnej ochrony. Włączenie konwencji z 2003 roku do krajowego porządku prawnego, zachowując generalnie istniejący system ochrony, rozszerzyło znaczenie pojęcia „dziedzictwo kulturalne” czy „kulturowe” o całą grupę zjawisk dziedzictwa duchowego, „niedotykalnego, które przyjęliśmy w języku polskim nazywać „niematerialnym”, a wyrażać się one mają w praktykach, zwyczajach, wyobrażeniach różnych formach wyrazu, w wiedzy, umiejętnościach, instrumentach, przedmiotach, artefaktach czy przestrzeniach kulturowych gdy w społecznościach lokalnych, wspólnotach uznawane są za przekazywane z pokolenia na pokolenie dziedzictwo. Te zjawiska dziedzictwa niematerialnego dotyczą tradycji, przekazów ustnych (język jako nośnik), sztuk, widowisk, spektakli, zwyczajów, rytuałów, misteriów, obrzędów religijnych, rzemiosła tradycyjnego.

Wydarzenia II wojny światowej stały się przyczyną wymiany ludności. Obecnie brak jest zwartych grup dawnych mieszkańców, którzy by mogli przedłużyć dawną bogatą kulturę niematerialną. Na ich

miejsce napłynęli mieszkańcy Kresów Wschodnich, przede wszystkim z terenów Wileńszczyzny i Grodzieńszczyzny. Południową część regionu w zwartych grupach zasiedlili mieszkańcy sąsiednich Kurpiów oraz północnego Mazowsza. W wyniku Akcji Wisła, przede wszystkim północne części regionu, zasiedliła ludność ukraińska, która została zmuszona do opuszczenia Polski południowo-wschodniej. Osiedleńcy przenieśli na Warmię i Mazury swoje zwyczaje i tradycje, które kultywują w ramach działalności różnego typu stowarzyszeń nieformalnych oraz organizacji pozarządowych.

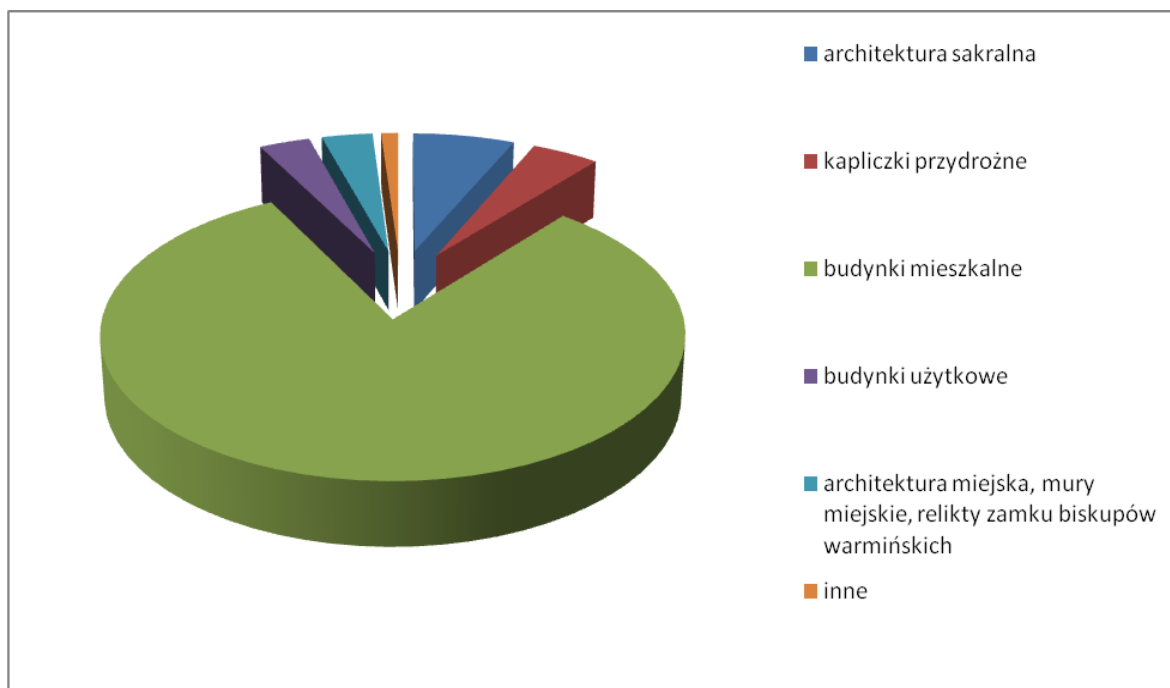
7.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta i gminy Barczewo

Na terenie Gminy Barczewo znajduje się 131 obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną wynikającą z ujęcia ich w rejestrze zabytków województwa warmińsko-mazurskiego, prowadzonym przez Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w tym 93 obiekty na terenie miasta Barczewo oraz 38 obiektów na terenach wiejskich gminy.

Nie istnieją:

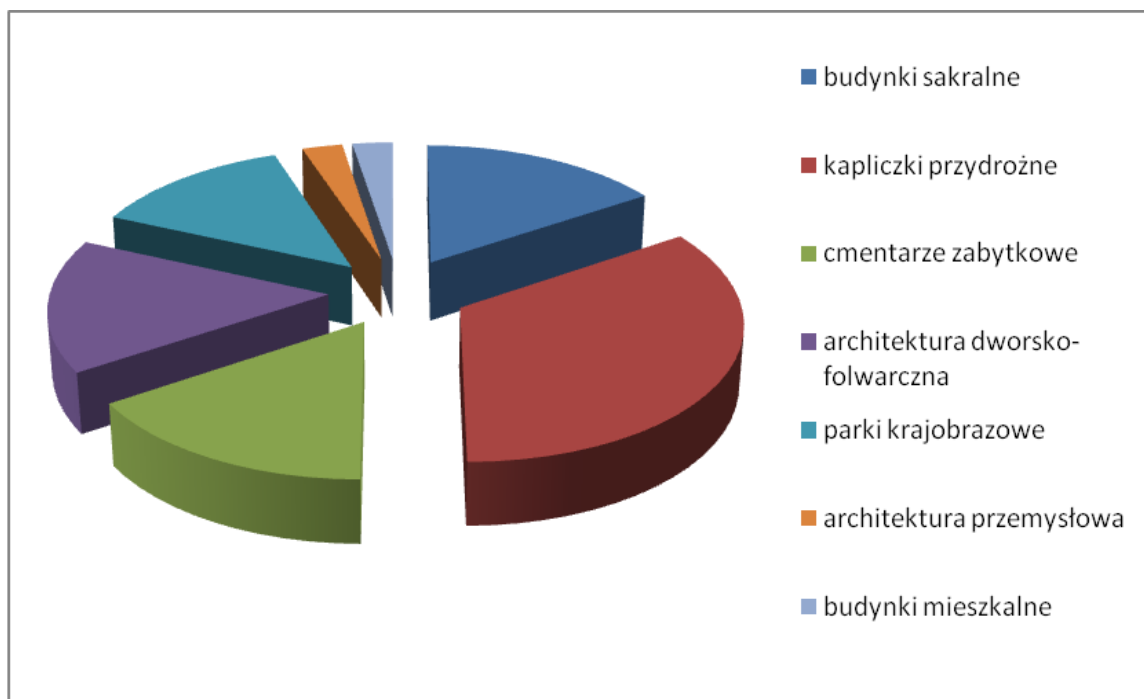
- chata drewniana wpisana do rejestru zabytków pod dawnym adresem Barczewko 17;
- budynek mieszkalny przy ul. Mickiewicza 70 w Barczewie.

Obiekty te pozostaną ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Barczewo do czasu wykreślenia ich z rejestru zabytków decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Wykres 1. Miasto Barczewo. Proporcje poszczególnych kategorii funkcjonalnych obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 2. Tereny wiejskie gminy Barczewo. Proporcje poszczególnych kategorii funkcjonalnych obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Źródło: opracowanie własne.

Według obowiązującej obecnie doktryny konserwatorskiej obiekty zabytkowe nie podlegają wartościowaniu. Wszystkie zabytki objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego podlegają takim samym standardom ochrony prawnej.

Wykaz obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego z tereny Gminy Barczewo zawiera załącznik nr 1 do niniejszego programu.

7.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja zabytków Gminy Barczewo, poza zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków, obejmuje także obiekty nierejestrowe. W przewadze są to zabytki budownictwa murowanego w typie miejskim i wiejskim (budynki mieszkalne), obiekty użyteczności publicznej oraz sakralne, głównie kapliczki przydrożne.

Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Barczewo, nie wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego zawiera załącznik nr 2 do niniejszego programu.

7.4. Zabytki archeologiczne

Na terenie Gminy Barczewo znajduje się 129 stanowisk archeologicznych, w tym sześć spośród nich objętych jest ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Barczewo zawiera załącznik nr 3 do niniejszego programu.

8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Barczewo.

Analiza szans i zagrożeń

W wyniku weryfikacji danych archiwalnych i waloryzacji zabytków nieruchomych wykonanej podczas sporządzania gminnej ewidencji zabytków, stwierdzono, iż na terenie Gminy Barczewo przeważają zabytki budownictwa murowanego, mieszkalnego. W gminnej ewidencji zabytków ujęte zostały obiekty o niezatartych cechach zabytkowych. Do najczęstszych działań uszkadzających w nieodległej przeszłości obiekty zabytkowe należały niefachowo prowadzone modernizacje i remonty - rozbudowy zmieniające bryłę budynku, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, często powiązana ze zmianą kształtu otworów, zmiany pokrycia dachów. Uszczerbek pod tym względem jest tym większy, iż właśnie charakterystyczne budownictwo stanowi o odrębności kulturowej tego terenu.

Obiekty sakralne zachowane są w dobrym stanie, na bieżąco remontowane, zaś wszelkie działania przy zabytkach są uzgadniane i akceptowane przez Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela 1. Analiza SWOT dla terenu Gminy Barczewo

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - atrakcyjna lokalizacja terenu gminy; - bliskość stolicy regionu, co przekłada się na zainteresowanie władz samorządowych różnych szczebli; - dobrze utrzymane zabytkowe zespoły sakralne i budynki użyteczności publicznej; - postrzeganie terenu gminy jako atrakcyjnego produktu turystycznego, zarówno dzięki substancji zabytkowej, jak też walorom krajobrazowym; - wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego regionu w kreowaniu produktów turystycznych; - uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy; - pozytywne nastawienie władz gminy i regionu oraz mediów do zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym; 	<ul style="list-style-type: none"> - nowa zabudowa nienawiązująca do pierwotnego układu zabudowy (brak harmonii); - średni lub zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych; - zaniedbania i brak elementarnej porządku w obrębie niektórych zabytkowych posesji, co obniża ich estetykę i pozytywny odbiór; - nadmierna ekspansywność szyldów i reklam, które często pokrywają znaczne partie elewacji zabytkowych budynków; - wprowadzanie przypadkowych technologii i materiałów do prac konserwatorsko-budowlanych; - chęć unowocześniania „za wszelką cenę”, często z użyciem nowych technologii, które burzą estetykę obiektów zabytkowych i krajobrazu (plastikowa stolarka, blachodachówka itp.); - brak środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych; - niedostateczne stosowanie przez instytucje kultury

<ul style="list-style-type: none"> - stosunkowo duża ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków; - funkcjonowanie gminnej ewidencji zabytków; - wyjątkowe obiekty zabytkowe charakterystyczne dla krajobrazu kulturowego Warmii, np. liczne kapliczki przydrożne; - duży potencjał organizacji pozarządowych; - duża liczba zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, w tym w zakresie edukacji artystycznej, kulturowej, historycznej, ekologicznej; - adaptacja zdegradowanych budynków pod cele gospodarcze i społeczne. 	<p>nowatorskich metod i form działania w celu wykorzystania dostępnych zasobów.</p>
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - stała poprawa jakości środowiska naturalnego; - możliwości w pozyskiwaniu środków finansowych z różnych źródeł; - postępujący rozwój inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych mających w swym polu działania między innymi troskę o substancję zabytkową gminy; - upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich prawidłowa ochronę i atrakcyjne przekształcenia nie naruszające ich pierwotnego wyglądu; - funkcjonowanie zabytków w kontekście atrakcyjnego środowiska przyrodniczego; - dobrze rozmieszczone dominanty i subdominanty w układzie przestrzennym wsi; - korzystanie z pozytywnych doświadczeń innych miast i regionów; - wykorzystanie mediów w edukacji nastawionej na ochronę zabytków i krajobrazu; - poprawa dostępności komunikacyjnej terenu gminy zarówno w obrębie regionu, jak też w szerszym kontekście. 	<ul style="list-style-type: none"> - niestabilność i luki legislacyjne zarówno w sferze finansowej, jak też ochrony zasobów kulturowych; - nadmierna komercjalizacja w sferze zabytków; - zanikająca edukacja estetyczna na rzecz praktyczności przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych; - częste jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: bądź poprzez pryzmat ich komercyjnego wykorzystania lub też jedynie jako zasobu historycznego; - wciąż niezadawalający stan usług towarzyszących turystyce; - dokonywanie wtórnych podziałów i parcelacji obiektów i zespołów zabytkowych; - niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków.

Źródło: opracowanie własne

9. Założenia programowe i zadania programu opieki nad zabytkami gminy Barczewo

9.1 Założenia programowe programu opieki nad zabytkami gminy Barczewo

W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika gminy Barczewo wynikająca z jej położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Wspieranie rozwoju terenu gminy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby gmina była miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego w powiązaniu z uwarunkowaniami dotyczącymi ochrony przyrody i równowagi ekologicznej, w planach rozwoju gminy;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego problematyki historycznego sąsiedztwa i form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i architektonicznymi wsi Gminy Barczewo;
- skuteczne stosowanie i wykorzystywanie form prawnej ochrony zabytków;
- wdrażanie instrumentów finansowych prowadzących do skutecznej poprawy stanu zabytków.

9.2. Cele, priorytety i działania programu opieki nad zabytkami gminy Barczewo

Główne, długoterminowe cele polityki gminy Barczewo, związane z ochroną zabytków to:

1. rozpoznawanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
2. eksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
3. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
4. tworzenie warunków współpracy z właścicielami zabytków dla zapewnienia ich opieki;
5. włączenie problematyki ochrony zabytków do bieżących zadań Rady Miejskiej w Barczewie;
6. uwzględnianie uwarunkowań prawnych opieki nad zabytkami.

Priorytet I	Działania
Ochrona zachowanych elementów układu urbanistyczno-przestrzennego	<p>A. wprowadzenie do MPZP odpowiednich zapisów dotyczących kształtowania przestrzeni i zabudowy, wypracowanych w oparciu o następujące zasady: poszanowanie pierwotnie zaprojektowanego porządku przestrzennego poprzez uwzględnienie: linii zabudowy, historycznych wysokości budynków, podziałów elewacji, formy dachów, użytych materiałów elewacyjnych i ich kolorystyki, zastosowanej stolarki okiennej i drzwiowej, form i sposobów adaptacji obiektów zabytkowych, rozmieszczania i charakteru reklam umieszczanych na obiektach zabytkowych i w bezpośrednim ich otoczeniu, sposobów wkomponowywania widocznych elementów infrastruktury technicznej;</p> <p>B. projektowanie nowej zabudowy w oparciu o element analizy przestrzenno-kulturowej, tj. ocenę wpływu powstającego obiektu na krajobraz kulturowy gminy;</p> <p>C. ograniczenie możliwości wprowadzania nowej zabudowy, która mogłaby zniekształcić czytelny układ urbanistyczny kompleksów urbanistycznych;</p>
Priorytet II	Działania
Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania produktu turystycznego	<p>A. wspieranie inicjatyw lokalnych środowisk w promowaniu zasobów kulturowych i walorów środowiska naturalnego gminy Barczewo;</p> <p>B. wykorzystanie obiektów zabytkowych w tworzenie produktów turystycznych lub obsługę ruchu turystycznego.</p>
Priorytet III	Działania
Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym	<p>A. popularyzacja zasobów kulturowych w środkach masowego przekazu;</p> <p>B. opracowanie, aktualizacja i udostępnianie baz danych zarówno o zabytkach oraz dziedzictwie niematerialnym w gminie;</p> <p>C. opracowanie i upublicznienie dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych występujących na terenie gminy.</p>
Priorytet IV	Działania
Stworzenie gminnego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez zapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających sprawowanie skutecznej opieki	<p>A. poprawa stanu zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> - udzielanie dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków do wysokości środków zabezpieczonych w budżecie na podstawie uchwały Rady Miejskiej - finansowanie prac dokumentacyjnych, ekspertyz, badań i programów konserwatorskich wykonywanych w obiektach zabytkowych, stanowiących warunek przeprowadzenia prac remontowych lub konserwatorskich; - stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

nad substancją zabytkową oraz właściwe utrzymanie i zagospodarowanie obiektów zabytkowych	
Priorytet IV	Działania
Dbałość o stan zachowania zabytków będących własnością gminy	<p>A. Zachowanie oryginalnej substancji zabytkowej obiektów będących własnością gminy zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi</p> <p>A. Dbałość o efektywny wygląd i odpowiednią aranżację przestrzeni publicznej w otoczeniu obiektów zabytkowych</p>

10. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami gminy Barczewo

Przyjmuje się, że realizacja zadań, poprzez działania wskazane w niniejszym programie możliwa będzie dzięki zastosowaniu następujących instrumentów:

- **prawnych**, polegających na uwzględnianiu zapisów niniejszego programu przy tworzeniu innych dokumentów prawa miejscowego;
- **finansowych**, polegających na finansowaniu wszelkich działań zawartych w programie w większej części z budżetu gminy, przy czym prace konserwatorskie przy obiektach należących do osób prywatnych, będą wymagały zaangażowania środków prywatnych,
- **koordynacji**, oznaczających współdziałanie w zakresie realizacji celów programów z zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi i osobami fizycznymi,
- **społecznych**, co oznacza, że program skierowany jest do odbiorcy masowego poprzez wszelkie działania edukacyjne i promocyjne,
- **kontrolnych**, polegających na egzekwowaniu zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, oraz walce z samowolami budowlanymi na zabytkach.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.

U. z dnia 2 czerwca 2011 r.), precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na burmistrzu (art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **prowadzona jest ewidencja zabytków Gminy Barczewo**. Ewidencja zabytków prowadzona jest przez Burmistrza Barczewa w formie kart adresowych. Ewidencja obejmuje zabytki nieruchome historyczne oraz karty adresowe stanowisk archeologicznych. Dla zabytków tych na kartach adresowych podawane są następujące informacje: adres, rodzaj zabytku, opis obiektu, chronologia, sposób ochrony oraz dokumentacja fotograficzna.

11. Źródła finansowania opieki nad zabytkami

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł. Podstawowe to:

1. źródła publiczne: krajowe

- budżet państwa - m.in. środki w ramach dotacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Administracji i Cyfryzacji, Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżety jednostek samorządu terytorialnego - m.in. dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych jednostce samorządu terytorialnego, jeżeli są to obiekty wpisane do rejestru zabytków; dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

2. źródła publiczne: zagraniczne

- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.in.: Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.

3. źródła prywatne:

- osób fizycznych - składki i zbiórki publiczne na określony cel;

- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych - stowarzyszeń, fundacji;
- kościelnych osób prawnych.

1. Źródła publiczne. Środki krajowe.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części przeznaczonych na kulturę zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

I. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Aplikowanie w programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

I nabór - do dnia 31 października lub 30 listopada każdego roku,

II nabór - do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpane w I naborze.

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Edycja 2014 tego programu składa się z pięciu priorytetów:

„Ochrona zabytków”

Celem priorytetu jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy

zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do wykonania w 2014 roku lub wykonanych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, albo gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Jednakże należy podkreślić, że łączna wysokość dotacji udzielonych z budżetu gminnego czy samorządowego oraz z innych źródeł sektora finansów publicznych na dofinansowanie tych samych prac lub robót nie może przekraczać 100% wartości inwestycji.

Zgodnie z wymogiem ustawowym, art. 77 ww. ustawy, dotacja może finansować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;

17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego - osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Instytucja zarządzająca:

Departament Ochrony Zabytków,

ul. Ksawerów 13, 02-656 Warszawa

<http://bip.mkidn.gov.pl/pages/departamenty-i-biura/departament-ochrony-zabytkow.php>

„Wspieranie działań muzealnych”

Celem priorytetu jest ochrona, zachowanie, prezentacja i popularyzacja materialnego dziedzictwa kulturowego. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- organizacja czasowych wystaw muzealnych;
- modernizacja stałych wystaw muzealnych;
- tworzenie stałych wystaw muzealnych;
- publikacja katalogów do wystaw muzealnych;
- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego;
- zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

ul. Okrężna 9, 02-916 Warszawa

<http://nimos.pl/>

„Kultura ludowa”

Celem priorytetu jest wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej poprzez zachowanie, dokumentowanie i przekaz elementów kultury ludowej.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- zadań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury ludowej, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- zadań z zakresu szeroko pojętej animacji kulturowej i społecznej prowadzonej w oparciu o niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagających lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji;
- publikacji książkowych z zakresu dziedzictwa kultury ludowej;
- zadań dotyczących dokumentacji, archiwizacji i udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultury ludowej, w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości, obyczajowości;
- zadań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego;
- zadań dotyczących ochrony architektury regionalnej;
- zadań o charakterze artystycznym, użytkowym inspirowanych tradycyjną twórczością ludową;
- projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii.

Z priorytetu wyłączone są zadania związane z obchodami 200 rocznicy urodzin Oskara Kolberga, zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne oraz zakupy strojów ludowych.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Narodowych Instytucji Kultury,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17,
00-071 Warszawa

„Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”

Celem priorytetu jest dokumentowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;
- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- państwowe instytucje kultury;
- samorządowe instytucje kultury;
- archiwa państwowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Dziedzictwa Kulturowego,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

„Ochrona zabytków archeologicznych”

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z zasadami konserwatorskimi opartymi na zasadzie zrównoważonego rozwoju zapisanej w art. 5 Konstytucji RP.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;

- nieinwazyjne badania archeologiczne, niezwiązane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury;
- państwowe instytucje kultury;
- organizacje pozarządowe;
- publiczne uczelnie akademickie;
- niepubliczne uczelnie akademickie;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Dziedzictwa,

ul. Szeroki Dunaj 5, 00-255 Warszawa

<http://www.nid.pl>

„Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego”

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku, lub uczelni publicznych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- opracowanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego ze szczególnym uwzględnieniem niepaństwowego zasobu archiwalnego wraz z przeprowadzeniem koniecznych prac konserwatorskich;
- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;
- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne;
- uczelnie publiczne.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

ul. Goraszewska 7, 02-910 Warszawa

<http://nimosz.pl/>

„Program Wieloletni Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego KULTURA+”

Celem Programu Wieloletniego KULTURA+ jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

Program KULTURA+ składa się z dwóch Priorytetów:

- Priorytetu „Biblioteka+. Infrastruktura bibliotek”, zarządzanego przez Instytut Książki w Krakowie. W ramach priorytetu wspierany jest remont, przebudowa, rozbudowa i budowa budynków bibliotek w małych gminach. Wszystkie informacje na temat priorytetu dostępne są na stronie: www.bibliotekaplus.pl.
- Priorytetu „Digitalizacja”, zarządzanego przez Narodowy Instytut Audiowizualny. Priorytet „Digitalizacja” ma na celu poszerzenie i ułatwienie dostępu do cyfrowych zasobów polskiego dziedzictwa kulturowego, poprzez digitalizację zbiorów i rozbudowę pracowni digitalizacyjnych. Informacje dostępne są na stronie: www.nina.gov.pl.

II. Wojewódzki Konserwator Zabytków

Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków, działając z upoważnienia ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego, pozostających w jego dyspozycji. Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Warunkiem ubiegania się właściciela lub posiadacza zabytku o dotację celową na prace przy zabytku jest posiadanie odrębnej decyzji o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególnienie zabytku w decyzji wpisującej zespół obiektów do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Uprawnieni wnioskodawcy:

- osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego; z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w § 2 pkt 1 lit. c), może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót przy zabytku określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;

- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w punktach oznaczonych literami g.-o;
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wnioski o udzielenie dofinansowania zadań składa się w terminach:

- do dnia 28 lutego - na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone w bieżącym roku,
- do dnia 30 czerwca - na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku tzw. Refundacja.

III. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli.

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w w/w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Analogicznie jak w przypadku dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na realizację w/w zadań, dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególnie uzasadnionych przypadkach może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych.

Na szczeblu wojewódzkim od 2009 r. co roku w budżecie województwa zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminny, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne.

Możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych.

Działania związane z zakresem kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być dofinansowywane z dwóch zasadniczych źródeł:

I. Fundusze Unii Europejskiej

1. Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020,

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy

Oprócz funduszy, wskazanych powyżej, istnieją **inicjatywy wspólnotowe**. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego istotna jest jedna z nich:

JESSICA - celem tego wspólnego przedsięwzięcia Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Banku Rozwoju Rady Europy jest wspieranie inwestycji służących zapewnieniu zrównoważonego rozwoju w miastach. Zakres wsparcia w ramach inicjatywy obejmuje również coraz szerszy krąg tematyczny - rozpoczynając od rewitalizacji, poprzez edukację, kulturę, turystykę i transport a kończąc na odnawialnych źródłach energii.

Inicjatywa JESSICA przewiduje stworzenie specjalnych funduszy rozwoju miast lub funduszy powierniczych, zasilonych środkami strukturalnymi, których zadaniem będzie wspieranie, przy pomocy instrumentów finansowych, projektów realizowanych w ramach zintegrowanych planów rozwoju miejskiego. Beneficjenci, dzięki tej inicjatywie będą mieli dostęp do dogodnych instrumentów finansowych, takich jak korzystne kredyty, środki kapitałowe lub gwarancje często konieczne do realizacji projektów, ale nie będą mieli możliwości pozyskania dotacji. Inicjatywa Jessica jest nowatorskim podejściem do wykorzystywania środków unijnych, zakładającym odejście od finansowania dotacyjnego na rzecz finansowania zwrotnego. Dzięki jej pilotażowemu wdrożeniu w ramach obecnego okresu programowania, część polskich regionów, które zdecydowały się na jej wdrażanie, zdobędzie niezwykle cenne doświadczenie, umożliwiające efektywniejsze wdrażanie nowatorskich instrumentów inżynierii finansowej, które mają stanowić główną oś najbliższej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020.

Z finansowania w ramach Inicjatywy Jessica mogą skorzystać projekty uprawnione do dofinansowania w ramach działania regionalnego programu operacyjnego, z którego środki zostały wyodrębnione w celu sfinansowania Inicjatywy Jessica w danym regionie. Wśród przykładowych rodzajów projektów wymienić można m.in. przebudowę budynków lub zespołów obiektów w celu nadania im innych niż dotąd funkcji użytkowych (np. na cele gospodarcze, społeczne, kulturowe) lub przystosowanie obiektów do nowych wymagań bez zmiany ich funkcji (wymiana instalacji, elementów konstrukcyjnych, itp.) przy jednoczesnym zachowaniu walorów historycznych i architektonicznych istniejących obiektów; przywrócenie wartości obejmujące remont lub modernizację obiektów o szczególnej wartości zabytkowej, mające na celu wyeksponowanie wartości zabytkowych danego obiektu; zagospodarowanie terenów przemysłowych i powojaskowych na cele usługowe, handlowe, rozrywkowe, kulturalne, itp.

Fundusze Unii Europejskiej

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Środki na projekty o charakterze ponadregionalnym z zakresu dziedzictwa dostępne są w ramach **Priorytetu VI „Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego”**. Realizacja priorytetu inwestycyjnego przyczyni się do osiągnięcia celu dotyczącego zachowania dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki (rozwój tzw. przemysłów kreatywnych). Służyć temu będzie zwłaszcza podniesienie zdolności instytucji kultury do rozwijania kreatywności i innowacyjności poprzez stworzenie odpowiedniego zaplecza materialnego i programowego tych placówek.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji (w przypadkach kiedy została ujęta jako element projektu). W ramach przedsięwzięć odnoszących się do rozwoju zasobów kultury realizowane będą działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. W ramach tego obszaru wsparcie uzyskają również szkoły i uczelnie artystyczne, które oferując m.in. przestrzeń dla działalności twórczej, wystawienniczej i in. spełniają rolę aktywnych instytucji kultury.

Wspierane będą także projekty uzupełniające inwestycje infrastrukturalne o elementy związane z wykorzystaniem nowych technologii w obszarze kultury.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów.

Wsparcie dotyczy całego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem miast i ich obszarów funkcjonalnych. Ukierunkowanie wsparcia inwestycji kulturalnych dla dużych miast będzie oddziaływać na:

- tworzenie wysokiej jakości oferty kulturalnej wpływającej na atrakcyjność inwestycyjną, turystyczną i osiedleńczą miast. W miastach/metropoliach będzie zapewniona bogata i zróżnicowana oferta kulturalna, dostarczana przez uznane instytucje kultury funkcjonujące w nowoczesnych, w pełni wyposażonych obiektach;
- „ożywienie” przestrzeni miejskich poprzez różne formy ich zagospodarowania - poczynając od renowacji i nierzadko nadania nowych funkcji zabytkom, po zagospodarowanie współczesnych obiektów kultury;
- budowanie potencjału społecznego i integracji społecznej poprzez zwiększenie dostępu do kultury oraz wysokiej jakości oferty kulturalnej;
- podniesienie jakości oraz estetyki miejskich przestrzeni publicznych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020

Priorytet 6. Kultura i dziedzictwo

Priorytet Inwestycyjny 6c „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”

Cel szczegółowy priorytetu inwestycyjnego i oczekiwane rezultaty to „zmiana pasywnej filozofii ochrony dziedzictwa kulturowego regionu i wykorzystanie instytucji kultury do budowy tożsamości regionalnej”. Rezultatem działań podejmowanych w ramach priorytetu będzie wzrost zainteresowania miejscami związanymi z dziedzictwem kulturowym i naturalnym oraz stanowiącymi atrakcje turystyczne. Jednocześnie zakłada się zwiększenie liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych oraz zwiedzających muzea.

Przykładowe działania/typy przedsięwzięć:

- ochrona, zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych;
- zachowanie walorów architektoniczno-krajobrazowych i kulturowych miasteczek i wsi.
- inwestycje w instytucje kultury by dostosować je do nowoczesnej działalności kulturalnej, w tym zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja muzealiów, starodruków itp.;

- wsparcie instytucji kultury na rzecz włączenia ich w tworzenie produktów turystycznych i oferty wypoczynkowo-turystycznej, wzmocnienia ich funkcji regionotwórczej;
- wsparcie rozwoju centrów informacji kulturalnej i miejsc promocji kultury (festiwale wraz ze służącą im infrastrukturą, wystawy, wydawnictwa, itp.).

Grupy docelowe: turyści, mieszkańcy.

Typy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego;
- instytucje kultury;
- jednostki administracji rządowej;
- państwowe jednostki budżetowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Terytorialny obszar realizacji: cały obszar województwa warmińsko-mazurskiego z preferencjami dla obszaru strategicznej interwencji: OSI Obszary wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji.

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy.

Głównymi celami Mechanizmów Finansowych - podobnie jak w przypadku poprzedniej edycji 2014-2020 - jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmocnianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem. Okres przyznawania dofinansowania upłynie 30 kwietnia 2014 r., natomiast okres kwalifikowalności wydatków w ramach wyłonionych projektów zakończy się 30 kwietnia 2016 r. Minimalna wartość dofinansowania została ustanowiona na 170 tys. euro. Ponadto, w ramach niektórych programów przewidziano możliwość ustanowienia Funduszu małych grantów, gdzie minimalna wartość dofinansowania może wynosić od 5 tys. euro do 250 tys. euro. Wnioskodawcami mogą być podmioty prywatne, publiczne, komercyjne bądź niekomercyjne, oraz organizacje pozarządowe ustanowione jako podmiot prawny w Polsce, jak również organizacje międzyrządowe działające w Polsce. Nowa perspektywa opiera na tzw. podejściu programowym. Ustanowiono 19 programów (np. program „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego”), zorientowanych na osiągnięcie założonych celów, rezultatów i wyników. Programami zarządzają Operatorzy (m.in. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Zakres wsparcia w ramach nowej perspektywy jest bardzo szeroki. W zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego: na konserwację i rewitalizację dziedzictwa kulturowego przeznaczono 60 mln euro. Oprócz tego, 10 mln euro zostanie skierowane na działania „miękkie” dotyczące promocji kultury i sztuki wśród szerokiej publiczności oraz wzrostu świadomości dotyczącej różnorodności kulturowej oraz umocnienia dialogu

międzykulturowego. Ponadto kontynuowane jest również wsparcie na rzecz mobilności studentów i pracowników naukowych szkolnictwa wyższego w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych a także współpracy instytucjonalnej pod postacią Funduszu Stypendialnego.

W ramach Mechanizmu Finansowego EOG wyróżnić należy:

Program: Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego.

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań: rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych; rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury. Operatorem Programu jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program: Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań: organizacja wystaw, spektakli, koncertów, festiwali (w tym filmowych) i innych wydarzeń artystycznych; wspieranie współpracy oraz wymiany artystów w zakresie m.in. sztuk plastycznych, sztuk scenicznych, muzyki, fotografii, filmu i innych; wspieranie współpracy szkół artystycznych i uczelni artystycznych; współpraca ekspertów w dziedzinie nowoczesnych technik konserwatorskich (w tym digitalizacji dóbr kultury); dokumentacji, ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa kulturowego, zwalczania nielegalnego wywozu i wwozu oraz handlu skarbami kultury, zarządzania dziedzictwem narodowym; współpraca międzyinstytucjonalna instytucji kultury i archiwów.

Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie, który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności - pomnikach przyrody oraz parkach. Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania

procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założen ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założen ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założen ogrodowych Polski” i części ruchomej, ustalonej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”. Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji w/w Listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na: edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków, dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW w Olsztynie ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe. Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w **Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu**. Dotacja oraz dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 99% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Narodowe Centrum Nauki

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach mogą być również dofinansowane przez na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki.

Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczny i edukacyjny, najważniejsze święto zabytków kultury Starego Kontynentu. Ich idea narodziła się w 1985 r. w

Granadzie w Hiszpanii podczas II Konferencji Rady Europy. Wówczas po raz pierwszy bezpłatnie udostępniono zwiedzającym obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa. Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypominanie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co nadaje im wymiar uniwersalny. W obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa uczestniczą wszystkie państwa, członkowie Rady Europy, w tym Polska, która włączyła się do tej akcji w 1993 r. Co roku we wrześniu organizatorzy udostępniają do zwiedzania szerokiej publiczności zabytki i miejsca kultury, przygotowują festyny, jarmarki, imprezy plenerowe, inscenizacje, turnieje rycerskie, wystawy, odczyty naukowe, konkursy, spotkania z twórcami kultury i wiele innych imprez o różnorodnym charakterze, skierowanych do różnych grup społecznych i wiekowych. Dzięki temu obywatele państw uczestniczących w EDD mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszającym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest **Narodowy Instytut Dziedzictwa**. Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

fundusze fundacji krajowych, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego (www.batory.org.pl), Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index);

fundusze europejskie, m.in. Programy Europejskiej Fundacji Kultury (www.eurocult.org), Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (www.efrwp.pl);

fundusze międzynarodowe, m.in. Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org), Szwajcarska Fundacja dla Kultury Pro Helvetia (www.prohelvetia.pl), Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej (www.fwppn.org.pl), Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności (www.pafw.pl);

fundusze organizacji międzynarodowych, m.in. Europa Nostra wręcza nagrody za utrzymywanie i restaurację obiektów kulturowych w krajach europejskich (www.europanostra.org).

12. Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Barczewo

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji programu Burmistrz Barczewa sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej w Barczewie. Sprawozdanie o którym mowa będzie sporządzone w pierwszym kwartale po upływie dwóch lat od uchwalenia przez Radę Miejską w Barczewie niniejszego programu.

Prace nad kolejnym programem opieki nad zabytkami powinny być zainicjowane na 3 miesiące przed zakończeniem okresu czteroletniego obowiązywania programu. Dwuletnia ocena realizacji programu zawarta w sprawozdaniu będzie służyła ewaluacji programu. Zmiany w programie wymagają uchwały Rady Miejskiej w Barczewie.

Przy ocenie realizacji oraz efektów wprowadzenie Programu opieki nad zabytkami Gminy Barczewo na lata 2016-2019 przyjmuje się następujące kryteria oceny (**wskaźniki**):

Priorytet I. Zagwarantowanie ochrony zachowanych elementów układu urbanistyczno-przestrzennego:

- liczba zaleceń konserwatorskich i pozwoleń na prace remontowe i budowlane przy obiektach zabytkowych
- liczba nowouchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających przyjęte założenia ochrony konserwatorskiej;
- liczba zagospodarowanych na nowe cele obiektów zabytkowych;

Priorytet II. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania produktu turystycznego

- liczba osób odwiedzających obiekty zabytkowe będące atrakcjami turystycznymi;
- liczba wydawnictw (broszur, folderów tras turystycznych i spacerowych, opisów szlaków tematycznych) dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy;
- liczba wydarzeń skierowanych do mieszkańców dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy;
- liczba inicjatyw zrealizowanych przez środowiska lokalne (nieformalne oraz organizacje pozarządowe) mających na celu promowanie dziedzictwa kulturowego gminy, wsparte organizacyjnie lub finansowo przez samorząd.

Priorytet III. Stworzenie gminnego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez zapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających sprawowanie skutecznej opieki nad substancją zabytkową oraz właściwe utrzymanie i zagospodarowanie obiektów zabytkowych

- kwota udzielonych dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków;
- liczba obiektów którym udzielono dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków;

Załącznik Nr 1

do PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BARCZEWO NA LATA 2016-2019

Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków

L.p.	Adres (ulica, nr domu lub nr działki)	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
1.		układ urbanistyczny Starego Miasta	1364 r.	A-333 z 23.07.1957 r.
2.	Batorego 1a dz. geod. nr 239	kościół klasztorny franciszkanów konwentualnych, ob. parafialny p.w. św. Andrzeja Apostoła wraz z grobowcem renesansowym kardynała Batorego	1380-1390 r., odbudowa w XVII w.	A-219 z 20.03.1957 r.
3.	Batorego 1a dz. geod. nr 239	mury obronne	XIV w.	A-326 z 23.07.1957 r.
4.	Graniczna dz. geod. nr 324	kapliczka przydrożna, murowana	XIX w.	A-3514 z 27.05.1993 r.
5.	Grunwaldzka 10 dz. geod. nr 251	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2004 z 11.05.1987 r.
6.	Grunwaldzka 11 dz. geod. nr 238	budynek mieszkalny, murowany	1880 r.	A-2002 z 11.05.1987 r.
7.	Grunwaldzka 15 dz. geod. nr 241	kościół ewangelicki	1871 r.	A-1993 z 11.05.1987 r.
8.	Grunwaldzka 22 dz. geod. nr 248	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2022 z 11.05.1987 r.
9.	Grunwaldzka 24 dz. geod. nr 247	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-330 z 23.07.1957 r.
10.	Grunwaldzka 26 dz. geod. nr 246	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-329 z 23.07.1957 r.
11.	Klasztorna dz. geod. nr 222	plebania murowana	1821 r.	A-335 z 15.06.1957 r.
12.	Klasztorna 3 dz. geod. nr 236	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-331 z 23.07.1957 r.
13.	Klasztorna 5a dz. geod. nr 231/2	budynek mieszkalny, murowany	1880 r.	A-4068 z 17.06.1998 r.
14.	Kopernika 3 dz. geod. nr 224/1	budynek mieszkalny, murowany	XVIII w.	A-3877 z 13.03.1996 r.
15.	Kopernika 5 dz. geod. nr 224/2	budynek mieszkalny, murowany	przełom XIX i XX w.	A-2027 z 11.05.1987 r.
16.	Kościuszki, dz. geod. nr 68	kapliczka przydrożna z trzema krucyfikami	koniec XVIII w.	A-332 z 23.07.1957 r.
17.	Kościuszki 3 dz. geod. nr 263	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2029 z 11.05.1987 r.
18.	Kościuszki 5 dz. geod. nr 264	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2025 z 11.05.1987 r.
19.	Kościuszki 7/9 dz. geod. nr 265	synagoga murowana	1894 r.	A-2003 z 11.05.1987 r.
20.	Mazurska 2 dz. geod. nr 46/1	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	A-2031 z 11.05.1987 r.
21.	Mazurska 3 dz. geod. nr 45	budynek mieszkalny, murowany	XIX w.	A-2032 z 11.05.1987 r.

22.	Mazurska 4 dz. geod. nr 44/1	budynek mieszkalny, murowany	XVIII w.	A-3854 z 21.11.1995 r.
23.	Mickiewicza 8 dz. geod. nr 114	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	A-2024 z 11.05.1987 r.
24.	Mickiewicza 10 dz. geod. nr 113/1	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	A-2023 z 11.05.1987 r.
25.	Mickiewicza 12 dz. geod. nr 112/1	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	A-2015 z 11.05.1987 r.
26.	Mickiewicza 13 dz. geod. nr 38	budynek mieszkalny, murowany, „Dom Nowowiejskiego”	2. połowa XIX w.	A-2109 z 14.08.1987 r.
27.	Mickiewicza 14 dz. geod. nr 111	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-328 z 23.07.1957 r.
28.	Mickiewicza 15 dz. geod. nr 39	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	A-2028 z 11.05.1987 r.
29.	Mickiewicza 16 dz. geod. nr 110	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	A-2020 z 11.05.1987 r.
30.	Mickiewicza 17 dz. geod. nr 40	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	A-2019 z 11.05.1987 r.
31.	Mickiewicza 18 dz. geod. nr 109/1	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	A-2018 z 11.05.1987 r.
32.	Mickiewicza 19 dz. geod. nr 41	budynek mieszkalny, murowany	XVIII w.; początek XX w.	A-3853 z 21.11.1995 r.
33.	Mickiewicza 20 dz. geod. nr 108	budynek mieszkalny, murowany	1. ćwierć XIX w.	A-327 z 23.07.1957 r.
34.	Mickiewicza 22 dz. geod. nr 107	budynek mieszkalny, murowany	przełom XVIII i XIX w.	A-343 z 23.07.1957 r.
35.	Mickiewicza 24 dz. geod. nr 106/1	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-337 z 23.07.1957 r.
36.	Mickiewicza 26 A-B dz. geod. nr 105/1	budynek mieszkalny, murowany	początek XIX w.	A-2016 z 11.05.1987 r.
37.	Mickiewicza 27 dz. geod. nr 57	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-1998 z 11.05.1987 r.
38.	Mickiewicza 28 dz. geod. nr 104/1	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2017 z 11.05.1987 r.
39.	Mickiewicza 29 dz. geod. nr 58	budynek mieszkalny, murowany	XIX w.	A-2021 z 11.05.1987 r.
40.	Mickiewicza 30 dz. geod. nr 103	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2030 z 11.05.1987 r.
41.	Mickiewicza 31 dz. geod. nr 59	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2026 z 11.05.1987 r.
42.	Mickiewicza 38 dz. geod. nr 97/4	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	A-3818 z 20.04.1995 r.
43.	Mickiewicza 52 dz. geod. nr 93/1	budynek mieszkalny, murowany	1841 r.	A-1994 z 11.05.1987 r.
44.	Mickiewicza 54 dz. geod. nr 92	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-334 z 23.07.1957 r.
45.	Mickiewicza 56 dz. geod. nr 91	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-1996 z 11.05.1987 r.
46.	Mickiewicza 58 dz. geod. nr 90/3	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	A-3804 z 6.03.1995 r.
47.	Mickiewicza 60 dz. geod. nr 90/3	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-338 z 23.07.1957 r.
48.	Mickiewicza 62	budynek mieszkalny,	1. połowa XIX w.	A-339 z 23.07.1957 r.

	dz. geod. nr 88	murowany		
49.	Mickiewicza 64/66 dz. geod. nr 87	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	A-340 z 23.07.1957 r. oraz A-341 z 23.07.1957 r.
50.	Mickiewicza 68	<i>budynek mieszkalny, murowany - budynek nie istnieje, pozostanie w gminnej ewidencji zabytków do czasu wykreślenia go z rejestru zabytków</i>	---	A-344 z 23.07.1957 r.
51.	Mickiewicza 70	<i>budynek mieszkalny, murowany - budynek nie istnieje, pozostanie w gminnej ewidencji zabytków do czasu wykreślenia go z rejestru zabytków</i>	---	A-346 z 23.07.1957 r.
52.	Mostowa dz. geod. nr 62	wjazd przy ul. Mostowej - relikty bramy miejskiej	koniec XIV w.	A-948 z 7.06.1968 r.
53.	Nowowiejskiego 4 dz. geod. nr 221	kościół parafialny p.w. św. Anny	XIV w.	A-218 z 18.03.1957 r.
54.	Nowowiejskiego 7 dz. geod. nr 218/4	dom parafialny	początek XX w.	A-2005 z 11.05.1987 r.
55.	Nowowiejskiego 9 dz. geod. nr 218/2	pozostałości dawnego zamku biskupiego	2. połowa XIV w.; przebudowany	A-546 z 14.06.1961 r.
56.	Olsztyńska 15 dz. geod. nr 25/1	kapliczka przydrożna, murowana	koniec XIX w.; remontowana	A-3513 z 27.05.1993 r.
57.	Plac Ratuszowy 1 dz. geod. nr 51	ratusz miejski	2. połowa XIV w.; 2. połowa XIX w.; 1935 r.	A-4202 z 19.01.2001 r.
58.	Pułaskiego dz. geod. 13/18	kolejowa wieża ciśnień z magazynem, ob. budynek nieużytkowany	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
59.	Pułaskiego 1 dz. geod. nr 13/9	budynek mieszkalny, murowany w zespole stacji kolejowej	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
60.	Pułaskiego 1A dz. geod. nr 13/9	budynek mieszkalny, murowany w zespole stacji kolejowej	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
61.	Pułaskiego 2 dz. geod. nr 13/12	budynek mieszkalny, murowany w zespole stacji kolejowej	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
62.	Pułaskiego 3 dz. geod. nr 13/10	budynek mieszkalny, murowany w zespole stacji kolejowej	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
63.	Pułaskiego 4 dz. geod. nr 13/12	budynek mieszkalny, murowany w zespole stacji kolejowej	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
64.	Pułaskiego 5 dz. geod. nr 13/18	budynek dworca, murowany w zespole stacji kolejowej, ob. nie użytkowany	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
65.	Pułaskiego 6 dz. geod. nr 13/12	budynek mieszkalny, murowany w zespole stacji kolejowej	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
66.	Pułaskiego 7 dz. geod. nr 13/18	budynek gospodarczy, murowany w zespole stacji kolejowej, ob. mieszkalny	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.

67.	Pułaskiego 8 dz. geod. nr 13/12	budynek mieszkalny, murowany w zespole stacji kolejowej	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
68.	Pułaskiego 10 dz. geod. nr 13/16	budynek mieszkalny, murowany w zespole stacji kolejowej	po 1880 r.	A-3664 z 10.02.1994 r.
69.	Traugutta 9 dz. geod. nr 339	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-336 z 23.07.1957 r.
70.	Traugutta 11 dz. geod. nr 146	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-345 z 23.07.1957 r.
71.	Traugutta 13 dz. geod. nr 147	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-342 z 23.07.1957 r.
72.	Traugutta 15 dz. geod. nr 148	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-114 z 25.07.1957 r.
73.	Traugutta 17 dz. geod. nr 149	budynek mieszkalny, murowany	1. ćwierć XIX w.	A-350 z 25.07.1957 r.
74.	Traugutta 19 dz. geod. nr 150	budynek mieszkalny, murowany	1. ćwierć XIX w.	A-348 z 25.07.1957 r.
75.	Traugutta 21 dz. geod. nr 151	budynek mieszkalny, murowany	1. ćwierć XIX w.	A-231 z 25.07.1957 r.
76.	Traugutta 22 dz. geod. nr 135	budynek mieszkalny, murowany	1. ćwierć XIX w.	A-325 z 25.07.1957 r.
77.	Traugutta 23 dz. geod. nr 152	budynek mieszkalny, murowany	1. ćwierć XIX w.	A-349 z 25.07.1957 r.
78.	Traugutta 25 dz. geod. nr 153	budynek mieszkalny, murowany	1. ćwierć XIX w.	A-347 z 25.07.1957 r.
79.	Traugutta 26 dz. geod. nr 133	budynek mieszkalny, murowany	połowa XIX w.	A-2000 z 11.05.1987 r.
80.	Traugutta 31 dz. geod. nr 156	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2001 z 11.05.1987 r.
81.	Traugutta 39 dz. geod. nr 158/4	budynek mieszkalny, murowany	XIX w.	A-2014 z 11.05.1987 r.
82.	Traugutta 40 dz. geod. nr 127	budynek mieszkalny, murowany	połowa XIX w.	A-2006 z 11.05.1987 r.
83.	Traugutta 42 dz. geod. nr 126	budynek mieszkalny, murowany	1. ćwierć XIX w.	A-351 z 25.07.1957 r.
84.	Traugutta 44 dz. geod. nr 125	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2108 z 14.08.1987 r.
85.	Traugutta 54 dz. geod. nr 121	budynek mieszkalny, murowany	1. ćwierć XIX w.	A-2007 z 11.05.1987 r.
86.	Traugutta 56 dz. geod. nr 120	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	A-2008 z 11.05.1987 r.
87.	Warmińska dz. geod. nr 35/5	kapliczka przydrożna	1607 r.	A-3506 z 27.05.1993 r.
88.	Warmińska 1 dz. geod. nr 161/7	kamienica murowana	1880 r.	A-4018 z 19.11.1997 r.
89.	Wojska Polskiego 1 dz. geod. nr 99/5	budynek mieszkalny, murowany	około 1915 r.	A-2009 z 11.05.1987 r.
90.	Wojska Polskiego 3 dz. geod. nr 98/1	budynek mieszkalny, murowany	około 1905 r.	A-2010 z 11.05.1987 r.
91.	Wojska Polskiego 5 dz. geod. nr 96/1	budynek mieszkalny, murowany	około 1900 r.	A-2011 z 11.05.1987 r.
92.	Wojska Polskiego 13 dz. geod. nr 91/2	budynek mieszkalny, murowany	około 1910 r.	A-2012 z 11.05.1987 r.

93.	Wojska Polskiego 14 dz. geod. nr 73/60	budynek mieszkalny, murowany	około 1915 r.	A-2013 z 11.05.1987 r.
94.	Wojska Polskiego 38 dz. geod. nr 69/5	kapliczka przydrożna	1862 r.	A-3507 z 27.05.1993 r.
95.	Zielona dz. geod. nr 3/108	wieża ciśnień	1873 r.	A-4009 z 6.10.1997 r.
96.	Barczewko dz. geod. nr 275	kościół parafialny p.w. św. św. Wawrzyńca i Katarzyny	XVI-XVIII w., 1892 r.	A-943 z 7.06.1968 r.
97.	Barczewko dz. geod. nr 275	cmentarz rzymskokatolicki, przykościelny	XVI w.	A-943 z 7.06.1968 r.
98.	Barczewko dz. geod. nr 530	cmentarz rzymskokatolicki, parafialny	początek XIX w.	A-2403 z 5.05.1988 r.
99.	Barczewko, przy posesji nr 7 dz. geod. nr 285/2	kapliczka przydrożna, murowana	2. połowa XIX w.	A-4428 z 26.07.2006 r.
100.	Barczewko, przy posesji nr 9 dz. geod. nr 670/1	kapliczka przydrożna, murowana	1. ćwierć XX w.	A-3364 z 20.05.1992 r.
101.	Barczewko, przy posesji nr 10 dz. geod. nr 671/3	kapliczka przydrożna, murowana	1. ćwierć XX w.	A-3363 z 20.05.1992 r.
102.	<i>Barczewko 17</i>	<i>chata drewniana</i> <i>Budynek nie istnieje; pozostanie w gminnej ewidencji zabytków do czasu wykreślenia z rejestru zabytków</i>	---	A-947 z 7.06.1968 r.
103.	Barczewko, przy posesji nr 37 dz. geod. nr 279	kapliczka przydrożna, murowana	koniec XIX w.	A-4401 z 26.07.2006 r.
104.	Barczewko, na posesji nr 53 dz. geod. nr 300/3	kapliczka przydrożna, murowana	początek XX w.	A-4201 z 5.01.2001 r.
105.	Barczewko, na posesji nr 68 dz. geod. nr 509/3	kapliczka przydrożna, murowana	1914 r.	A-3366 z 20.05.1992 r.
106.	Barczewko, przy posesji nr 110 dz. geod. nr 200/1	kapliczka przydrożna, murowana	koniec XIX w.	A-4402 z 17.07.2006 r.
107.	Bartoły Wielkie dz. geod. nr 519	kościół parafialny p.w. św. Jakuba i św. Stanisława Kostki	1582 r., 1702 r., 1897 r.	A-1021 z 23.07.1968 r.
108.	Bartoły Wielkie dz. geod. nr 519	cmentarz przykościelny	XVI w.	A-1021 z 23.07.1968 r.
109.	Bartoły Wielkie, przy posesji nr 3 dz. geod. nr 325	kapliczka przydrożna, murowana	1928-1930 r.	A-3988 z 14.05.1997 r.
110.	Bartoły Wielkie, przy posesji nr 6 dz. geod. nr 69	kapliczka przydrożna, murowana	połowa XIX w.	A-3987 z 14.05.1997 r.
111.	Biedowo, przy posesji nr 10 dz. geod. nr 323/2	kapliczka przydrożna, murowana z dzwonnniczką	przełom XIX i XX w.	A-3362 z 20.05.1992 r.
112.	Dadaj dz. geod. nr 994	park dworski	połowa XIX w.	A-1254 z 27.11.1978 r.
113.	Dobrań	kapliczka przydrożna z	1779 r.	A-848 z 27.03.1968 r.

	dz. geod. nr 3/7	dzwonnica, murowana		
114.	Dobrań, naprzeciwko posesji nr 6 dz. geod. nr 3/194	kapliczka przydrożna, murowana	połowa XIX w.	A-849 z 27.03.1968 r.
115.	Jedzbark dz. geod. nr 373	cmentarz	po 1918 r.	A-2398 z 20.04.1988 r.
116.	Kierzbuń 6 dz. geod. nr 691	dwór w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	1870-1875 r.	A-4134 z 17.01.2000 r.
117.	Kierzbuń, dz. geod. nr 671	park w dawnym zespole dworsko-folwarcznym	XVIII - XIX w.	A-1243 z 7.08.1978 r.
118.	Klimkowo 2 dz. geod. nr 73	dom młynarza, murowany w zespole młyna wodnego	1909 r.	A-4007 z 6.10.1997 r.
119.	Kromerowo, na zachód od wsi (w pasie drogi nr 16)	kapliczka przydrożna, murowana	1913 r.	A-4526 z 3.06.2009 r.
120.	Krupoliny 1 dz. geod. nr 1/7	dwór murowany w zespole dworsko-folwarcznym, ob. nieużytkowany	XIX w.	A-4305 z 29.06.2004 r.
121.	Krupoliny dz. geod. nr 1/15	park krajobrazowy w zespole dworsko-folwarcznym	przełom XIX i XX w.	A-4305 z 29.06.2004 r.
122.	Lamkowo 42 dz. geod. nr 277	kościół parafialny p.w. św. św. Mikołaja Biskupa	1740-1748 r.	A-762 z 22.03.1968 r.
123.	Lamkowo dz. geod. nr 193	cmentarz rzymskokatolicki, dawny, ob. rzymskokatolicki, parafialny	początek XX w.	A-2406 z 5.05.1988 r.
124.	Lamkowo 47 (dawniej nr 44) dz. geod. nr 270	budynek mieszkalny drewniany	początek XX w.	A-842 z 22.03.1968 r.
125.	Łęgajny , ul. Olsztyńska 23 dz. geod. nr 489 i 491/2	kaplica filialna, murowana p.w. św. św. Bonawentury i Floriana	1875-1876 r.	A-4142 z 20.01.2000 r.
126.	Maruny dz. geod. nr 183/5	park krajobrazowy w dawnym zespole dworsko-folwarcznym	XVIII-XIX w.	A-1248 z 30.08.1978 r.
127.	Mokiny dz. geod. nr 127	kaplica filialna p.w. Najświętszego Serca Jezusowego	1935 r.	A-4143 z 20.01.2000 r.
128.	Nikielkowo dz. geod. nr 44, 50 i 69	park krajobrazowy w dawnym zespole dworsko-folwarcznym	XIX w.	A-1261 z 30.11.1978 r.
129.	Ramsowo 84 dz. geod. nr 42	kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Apostoła	XVIII w.	A-835 z 19.03.1968 r.
130.	Ramsowo dz. geod. nr 49	cmentarz rzymskokatolicki, parafialny	lata 20-te XIX w.	A-2405 z 5.05.1988 r.
131.	Sapuny 10 dz. geod. nr 1/19	dwór murowany w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	XIX w.	A-4038 z 30.12.1997 r.
132.	Szynowo dz. geod. nr 6/122	park krajobrazowy w zespole dworsko-folwarcznym	XIX w.	A-1252 z 25.11.1978 r.
133.	Tumiany 11 dz. geod. nr 74/29	dwór murowany w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	1868 r.	A-4026 z 15.12.1997 r.

Załącznik Nr 2

do PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMIGMINY BARCZEWO NA LATA 2016-2019

Wykaz obiektów niewpisanych do rejestru zabytków, ujętych w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków

L.p.	Adres (ulica, nr domu lub nr działki)	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
1.	Armii Krajowej dz. geod. nr 103	cmentarz rzymskokatolicki	XVII w.	---
2.	Armii Krajowej dz. geod. nr 103	ogrodzenie cmentarza rzymskokatolickiego	początek XX w.	---
3.	Graniczna 1 dz. geod. nr 325/17	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
4.	Graniczna 2 dz. geod. nr 315	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
5.	Graniczna 3/5 dz. geod. nr 325/18 i 325/19	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
6.	Grunwaldzka 2 dz. geod. nr 83/3	budynek elektrowni, murowany	1910 r.	---
7.	Grunwaldzka 2 dz. geod. nr 83/3	siłownia energetyczna młyna	1910 r.	---
8.	Klasztorna 5 dz. geod. nr 231/4	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
9.	Klasztorna 7 dz. geod. nr 259/62	kościół więzienny p.w. św. Dyzmy w zespole więzienia	1873 r.	---
10.	Klasztorna, dz. geod. nr 223/1	spichlerz murowany, tzw. biały	XIX w.	---
11.	Klasztorna, dz. geod. nr 222	budynek gospodarczy, ryglowy	koniec XIX w.	---
12.	Kopernika 7 dz. geod. nr 225	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
13.	Kopernika 10 dz. geod. nr 48	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	---
14.	Kopernika 12 dz. geod. nr 50	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	---
15.	Kopernika dz. geod. nr 225	spichlerz murowany, tzw. czerwony	XIX w.	---
16.	Kościuszki , dz. geod. nr 260	cmentarz rzymskokatolicki, ob. komunalny	XIX w.	---
17.	Kościuszki 1 dz. geod. nr 262	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
18.	Kościuszki 2 dz. geod. nr 291/1	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
19.	Kościuszki 14 dz. geod. nr 296/1	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
20.	Kościuszki 17 dz. geod. nr 268	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
21.	Kościuszki 18 dz. geod. nr 298/2	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
22.	Kościuszki 19 dz. geod. nr 269	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---

23.	Kościuszki 25 dz. geod. nr 272	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
24.	Kościuszki 27 dz. geod. nr 273	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
25.	Kościuszki 28 dz. geod. nr 303	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
26.	Kościuszki 29 dz. geod. nr 274	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
27.	Kościuszki 33 dz. geod. nr 286/1 i 286/2	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
28.	Kościuszki 36 dz. geod. nr 307/1	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
29.	Kościuszki 37 dz. geod. nr 281	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
30.	Kościuszki 38 dz. geod. nr 307/2	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
31.	Kościuszki 41/43 dz. geod. nr 259/1 i 259/2	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
32.	Kościuszki 45/47 dz. geod. nr 259/3 i 259/4	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
33.	Kościuszki 52 dz. geod. nr 314/9	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
34.	Kościuszki 54 dz. geod. nr 314/8	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
35.	Kościuszki 56/58 dz. geod. nr 325/14 i 325/15	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
36.	Kościuszki 60/62 dz. geod. nr 325/12 i 325/13	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
37.	Kościuszki 64/66 dz. geod. nr 325/10 i 325/11	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
38.	Kościuszki 68/70 dz. geod. nr 325/7 i 325/8	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
39.	Kościuszki 72/74 dz. geod. nr 325/5 i 325/6	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
40.	Kościuszki 76/78 dz. geod. nr 325/3 i 325/4	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
41.	Kraszewskiego 1 dz. geod. nr 85/42	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
42.	Kraszewskiego 2 dz. geod. nr 196/2	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
43.	Kraszewskiego 4 dz. geod. nr 199	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
44.	Kraszewskiego 5 dz. geod. nr 85/13	budynek mieszkalny, murowany	lata 20. XX w.	---
45.	Kraszewskiego 6 dz. geod. nr 336	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
46.	Kraszewskiego 15 dz. geod. nr 134/2	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
47.	Mazurska 1 dz. geod. nr 47	budynek mieszkalno-handlowy, murowany	koniec XIX w.	---
48.	Mazurska 5	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX -	---

	dz. geod. nr 100		początek XX w.	
49.	Mickiewicza 2 dz. geod. nr 161/5	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---
50.	Mickiewicza 4 dz. geod. nr 117/4	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
51.	Mickiewicza 6 dz. geod. nr 115/1	budynek mieszkalny, murowany	1. połowa XIX w.	---
52.	Mickiewicza 21 dz. geod. nr 42	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---
53.	Mickiewicza 33 dz. geod. nr 65	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
54.	Mickiewicza 34 dz. geod. nr 99	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
55.	Mickiewicza 35 dz. geod. nr 67	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
56.	Mickiewicza 36 dz. geod. nr 98/1	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
57.	Niepodległości dz. geod. nr 209	cmentarz ewangelicki, dawny	XIX w.	---
58.	Niepodległości 2 dz. geod. nr 210/2	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
59.	Niepodległości 9 dz. geod. nr 204/2	budynek szpitala tzw. mariackiego	1901-1903 r., rozbudowany w latach 30-tych XX w.	---
60.	Niepodległości 9 dz. geod. nr 204/2	budynek prosektorium w zespole szpitala	1901-1903 r.	---
61.	Niepodległości 9 dz. geod. nr 204/2	kapliczka z figurą NMP	1901-1903 r.	---
62.	Nowowiejskiego dz. geod. nr 221	cmentarz przykościelny w zespole kościoła p.w. św. Anny z ogrodzeniem	XIV w.	---
63.	Nowowiejskiego 4 dz. geod. nr 220	plebania w zespole kościoła p.w. św. Anny	początek XX w.	---
64.	Obrońców Warszawy 3 dz. geod. nr 69/10	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
65.	Obrońców Warszawy 4 dz. geod. nr 77	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---
66.	Obrońców Warszawy 6 dz. geod. nr 78/5	młyn wodny	około 1890 r.	---
67.	Obrońców Warszawy 6 dz. geod. nr 79/3	dom młynarza w zespole młyna wodnego	około 1870 r.	---
68.	Obrońców Warszawy 6 dz. geod. nr 78/5	spichlerz podłogowy I w zespole młyna wodnego	około 1910 r.	---
69.	Obrońców Warszawy 6 dz. geod. nr 78/3	spichlerz podłogowy II, ob. silos w zespole młyna wodnego	około 1908 r.	---
70.	Obrońców Warszawy 6 dz. geod. nr 78/1	olejarnia w zespole młyna wodnego	około 1900 r.	---
71.	Obrońców Warszawy 6 dz. geod. nr 79/3	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
72.	Obrońców Warszawy 7 dz. geod. nr 71/2	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
73.	Obrońców Warszawy 8 dz. geod. nr 81	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---

74.	Plac Pocztowy 1 dz. geod. nr 195/1	budynek poczty z częścią mieszkalną	koniec XIX w.	---
75.	Plac Pocztowy 3 dz. geod. nr 196/27	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---
76.	Południowa 3 dz. geod. nr 276	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
77.	Słowackiego 1 dz. geod. nr 75/1	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
78.	Słowackiego 3 dz. geod. nr 75/2	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
79.	Warmińska dz. geod. nr 53	cmentarz żydowski, dawny	około 1870 r.	---
80.	Warmińska dz. geod. nr 6/11	figura na cokole	koniec XIX - początek XX w.	---
81.	Warmińska 3 dz. geod. nr 162/3	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---
82.	Warmińska 7 dz. geod. nr 166/1	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
83.	Warmińska 14 dz. geod. nr 107/6	budynek mieszkalny, murowany	2. połowa XIX w.	---
84.	Warmińska 19 dz. geod. nr 167/1	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---
85.	Warmińska 21 dz. geod. nr 168/5	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---
86.	Warmińska 23 dz. geod. nr 169/3 i 169/4	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---
87.	Warmińska 25 dz. geod. nr 170/5 i 170/7	budynek mieszkalny, murowany	lata 20.-30. XX w.	---
88.	Warmińska 33 dz. geod. nr 13	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
89.	Warmińska 43/45 dz. geod. nr 3/8	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
90.	Warmińska 46 dz. geod. nr 47/2	budynek mieszkalny, murowany	1927 r.	---
91.	Warmińska 50/52 dz. geod. nr 55/1 i 55/2	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
92.	Wiejska 8/10/12 dz. geod. nr 65/2	budynek mieszkalny, murowany	lata 20.-30. XX w.	---
93.	Wojska Polskiego 2 dz. geod. nr 71	budynek Sądu Grodzkiego, ob. zakład poprawczy i gimnazjum	koniec XIX w.	---
94.	Wojska Polskiego 9 dz. geod. nr 94	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
95.	Wojska Polskiego 11 dz. geod. nr 92	budynek mieszkalny z częścią gospodarczą	koniec XIX - początek XX w.	---
96.	Wojska Polskiego 25 dz. geod. nr 80/4	budynek mieszkalny, murowany	lata 20.-30. XX w.	---
97.	Wojska Polskiego 26 dz. geod. nr 73/3	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
98.	Wojska Polskiego 34 dz. geod. nr 76	budynek mieszkalny, murowany, ob. biblioteka	lata 20. XX w.	---
99.	Wojska Polskiego 35 dz. geod. nr 31/1	kapliczka przydrożna	1898 r.	---
100.	Wojska Polskiego 36A dz. geod. nr 78	budynek szkolny I	lata 20. XX w.	---

101.	Wojska Polskiego 36B dz. geod. nr 78	budynek szkolny II	lata 20. XX w.	---
102.	Wojska Polskiego 38 dz. geod. nr 69/5	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---
103.	Zielona 5 dz. geod. nr 3/85	budynek mieszkalny, murowany	lata 20.-30. XX w.	---
104.	Barczewko, przy drodze Słupy-Gady dz. geod. nr 3083/3	kapliczka przydrożna, murowana	1931 r.	---
105.	Barczewko 36 dz. geod. nr 280/2 i 281	budynek szkolny, murowany	początek XX w.	---
106.	Bartoły Wielkie dz. geod. nr 324/1	kapliczka przydrożna, murowana	koniec XIX w.	---
107.	Bartoły Wielkie dz. geod. nr 321	cmentarz rzymskokatolicki, parafialny	lata 20-te XIX w.	---
108.	Biedowo , naprzeciwko domu nr 8 dz. geod. nr 316	kapliczka przydrożna, murowana	przełom XIX i XX w.	---
109.	Kierzbuń 2 dz. geod. nr 652	budynek mieszkalny pracowników folwarcznych w dawnym zespole dworsko- folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
110.	Kierzbuń 3 dz. geod. nr 656	budynek mieszkalny pracowników folwarcznych w dawnym zespole dworsko- folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
111.	Kierzbuń 4 dz. geod. nr 661	budynek mieszkalny pracowników folwarcznych w dawnym zespole dworsko- folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
112.	Kierzbuń 5 dz. geod. nr 668	rządcówka w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
113.	Kierzbuń 6 dz. geod. nr 691	pozostałości bramy wjazdowej w dawnym zespole dworsko- folwarcznym	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
114.	Kierzbuń 6 dz. geod. nr 691	kurnik w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek gospodarczy	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
115.	Kierzbuń 6 dz. geod. nr 691	stajnia w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. stajnia	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
116.	Kierzbuń 6 dz. geod. nr 691	obora w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. stajnia	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
117.	Kierzbuń 6 dz. geod. nr 671	część magazynu nawozów w dawnym zespole dworsko- folwarcznym, ob. warsztat	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
118.	Kierzbuń 6 dz. geod. nr 671	chlewnia w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. stajnia	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
119.	Kierzbuń 6 dz. geod. nr 671	silos w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. nie użytkowany	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---

120.	Kierzbuń 6 dz. geod. nr 671	bukaciarnia w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. stajnia	2.połowa XIX w., lata 20-te XX w.	---
121.	Kierzbuń, dz. geod. nr 671	cmentarz rodowy w dawnym zespole dworsko-folwarcznym (zatarty napowierzchniowo)	XIX w.	---
122.	Klimkowo 2 dz. geod. nr 73	młyn wodny / elektrownia wodna w zespole młyna wodnego	początek XX w.	---
123.	Klimkowo 2 dz. geod. nr 73	magazyn murowano-drewniany w zespole młyna wodnego	początek XX w.	---
124.	Kromerowo , przy posesji nr 17 dz. geod. nr 66/5	kapliczka przydrożna, murowana	koniec XIX - początek XX w.	---
125.	Lamkowo dz. geod. nr 277	cmentarz rzymskokatolicki, przykościelny wraz z pomnikiem poległych podczas I wojny światowej	XVIII w.	---
126.	Lamkowo 11 dz. geod. nr 375	budynek zajazdu murowany	koniec XIX - początek XX w.	---
127.	Maruny dz. geod. nr 183/5	wodociąg folwarczny w dawnym zespole dworsko-folwarcznym	około 1909 r.	---
128.	Nikielkowo , ul. Grzymały 8, d. Nikielkowo 21 dz. geod. nr 71/1	budynek szkoły, murowany w dawnym zespole dworsko- folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	lata 20-te XX w.	---
129.	Nikielkowo, ul. Grzymały 8, d. Nikielkowo 21 dz. geod. nr 71/1	budynek gospodarczy przy szkole w dawnym zespole dworsko- folwarcznym, ob. budynek gospodarczy	lata 20-te XX w.	---
130.	Nikielkowo, ul. Parkowa 16, d. Nikielkowo 24 dz. geod. nr 52	dwojak w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek mieszkalny	lata 20-te XX w.	---
131.	Odryty 6 dz. geod. nr 7/2	dwór murowany w dawnym zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek biurowy	1.ćwierć XX w.	---
132.	Ramsowo dz. geod. nr 42	cmentarz przykościelny	XVIII w.	---
133.	Tumiany 11 dz. geod. nr 74/29	kurnik w zespole dworsko- folwarcznym, ob. budynek gospodarczy	koniec XIX - początek XX w.	---
134.	Tumiany 11 dz. geod. nr 74/34	obora murowano-drewniana w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek nie użytkowany	lata 30-te XX w.	---
135.	Tumiany 11 dz. geod. nr 74/34	obora murowano-drewniana w zespole dworsko-folwarcznym, ob. budynek nieużytkowany	2.połowa XIX w.	---
136.	Tumiany dz. geod. nr 35/1, 35/2, 63, 74/2, 90	park krajobrazowy w zespole dworsko-folwarcznym	połowa XIX w.	---
137.	Wipsowo dz. geod. nr 268, 269	cmentarz parafialny / komunalny	XIX - XX w.	---
138.	Zalesie , przy drodze do Barczewa dz. geod. nr 159/1	kapliczka przydrożna, murowana	1746 r., 1866 r.	---

Załącznik Nr 3

do PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMIGMINY BARCZEWO NA LATA 2016-2019

Wykaz stanowisk archeologicznych, ujętych w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na obszarze	Nr rej. zabytków	Funkcja i chronologia stanowiska
1.	Barczewko	22-62	I	3	C-002 z 19 lipca 1948 r.	gródek nizinny strażniczy, IX-XIII w.
2.	Barczewko	22-62	II	4	C-001 z 19 lipca 1948 r.	1/ grodzisko wyżynne, IX-XII w. 2/ osada, XVI-XVII w.
3.	Barczewko	22-62	III	5	---	grodzisko, wczesne średniowiecze (dane archiwalne)
4.	Barczewko	22-62	IV	6	---	wał ziemny, wczesne średniowiecze (dane archiwalne)
5.	Barczewko	22-62	V	7	---	1/ osada, neolit 2/ osada, okres wpływów rzymskich 3/ wczesne średniowiecze
6.	Barczewko	22-62	VI	8	---	śląd osadnictwa, średniowiecze - okres nowożytny
7.	Barczewko	23-62	VII	17	---	1/ osada, kultura łużycka, V okres epoki brązu - wczesna epoka żelaza 2/ osada, okres wpływów rzymskich 3/ wieś, średniowiecze
8.	Barczewo	23-63	I	41	C-158 z 30 czerwca 1992 r.	nawarstwienia kulturowe Starego Miasta (osada miejska), średniowiecze - nowożytność
9.	Barczewo	23-63	II	2	---	znalezisko luźne, żelazny grot oszczepu, średniowiecze
10.	Barczewo	23-63	III	3	---	gródek strażniczy, średniowiecze (dane archiwalne)
11.	Barczewo	23-63	IV	4	---	znalezisko luźne, grot oszczepu z brązu (dane archiwalne)
12.	Barczewo	23-63	V	5	---	śląd osadnictwa, łoż dź dźubanka, neolit (dane archiwalne)
13.	Barczewo	23-63	VI	6	---	znalezisko luźne, moneta arabska, wczesne średniowiecze (dane archiwalne)
14.	Barczewo	23-63	VII	7	---	śląd osadnictwa, toperek kamienny, kultura rzucewska, neolit (dane archiwalne)

15.	Barczewo	23-63	VIII	8	---	śląd osadnictwa, motyka kamienna, starszy okres epoki brązu (dane archiwalne)
16.	Barczewo	23-63	IX	9	---	śląd osadnictwa, buława kamienna, kanelurowana, kultura kurhanów sambijskich, II okres epoki brązu (dane archiwalne)
17.	Barczewo	23-63	X	15	---	osada, średniowiecze - nowożytność
18.	Barczewo	23-63	XI	17	---	osada, średniowiecze
19.	Barczewo	23-63	XII	19	---	osada, średniowiecze
20.	Barczewo	23-63	XIII	20	---	osada, średniowiecze
21.	Barczewo	23-63	XIV	42	---	śląd osadnictwa, średniowiecze
22.	Bark	23-63	I	39	---	osada, kultura łużycka, V okres epoki brązu - wczesna epoka żelaza
23.	Bark	23-63	II	28	---	cmentarzysko, wczesna epoka żelaza
24.	Bark	23-63	III	29	---	śląd osadnictwa, średniowiecze
25.	Bark	23-63	IV	38	---	śląd osadnictwa, starożytność
26.	Bark	23-63	V	16	---	1/ śląd osadnictwa, kultura bogaczewska, okres wpływów rzymskich 2/ osada, średniowiecze - nowożytność
27.	Bark	23-63	VI	18	---	osada, średniowiecze
28.	Bartołty Wielkie	23-64	I	3	---	1/ śląd osadnictwa, neolit 2/ cmentarzysko ciałopalne, późna epoka brązu 3/ osada, późna epoka brązu - wczesna epoka żelaza 4/ osada, wczesne średniowiecze
29.	Bartołty Wielkie	23-64	II	4	---	1/ osada, okres wpływów rzymskich 2/ cmentarzysko, kultura wielbarska, okres wpływów rzymskich
30.	Bartołty Wielkie	23-64	III	5	---	cmentarzysko, wczesna epoka żelaza
31.	Bartołty Wielkie	24-64	IV	1	---	osada, wczesne średniowiecze
32.	Bartołty Wielkie	23-64	V	6	---	cmentarzysko, późna epoka brązu - wczesna epoka żelaza (dane archiwalne)
33.	Bartołty Wielkie	23-64	VI	7	---	śląd osadnictwa, neolit (dane archiwalne)
34.	Bartołty Wielkie	23-64	VII	8	---	1/ osada, kultura łużycka, V okres epoki brązu - wczesna

						epoka żelaza 2/ osada, średniowiecze
35.	Bartoły Wielkie	24-64	VIII	2	---	śląd osadnictwa, wczesna epoka żelaza (dane archiwalne)
36.	Bartoły Wielkie	24-64	IX	3	---	śląd osadnictwa, siekierka krzemienna, neolit - epoka brązu? (dane archiwalne)
37.	Bartoły Wielkie	24-64	X	4	---	osada?, XVI-XVIII w.
38.	Bartoły Wielkie	23-65	XI	12	---	osada, 2. połowa XV - XVI w.
39.	Bartoły Wielkie	23-65	XII	13	C-262 z 11 grudnia 2002 r.	wał ziemny, średniowiecze
40.	Bartoły Wielkie	23-65	XIII	14	C-263 z 11 grudnia 2002 r.	dwa wały ziemne, średniowiecze
41.	Biedowo	22-63	I	4	---	osada, okres wpływów rzymskich (dane archiwalne)
42.	Biedowo	22-63	II	5	---	osada, chronologia nieznana (dane archiwalne)
43.	Bogdany	24-63	I	3	---	cmentarzysko, kultura łużycka i kultura kurhanów zachodniobałtyjskich, VI okres epoki brązu - wczesna epoka żelaza
44.	Bogdany	24-63	II	4	---	pracownia krzemieniarska, mezolit (dane archiwalne)
45.	Dadaj	22-65	I	37	C-009 z 31 stycznia 1949 r.	grodzisko, chronologia nieznana
46.	Dadaj	22-65	II	36	---	śląd osadnictwa, późne średniowiecze
47.	Jedzbark	24-64	I	8	C-044 z 20 listopad 1968 r.	grodzisko, IX-XIII w.
48.	Jedzbark	24-64	II	9	---	1/ osada, kultura wielbarska, okres wpływów rzymskich 2/ osada, grupa olsztyńska, VI-VII w. 3/ osada przyrodowa, IX-XIII w.
49.	Jedzbark	24-64	III	10	---	wał ziemny, wczesne średniowiecze (dane archiwalne)
50.	Jedzbark	24-64	IV	11	---	osada, okres wpływów rzymskich (dane archiwalne)
51.	Jedzbark	24-64	V	12	---	śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze (dane archiwalne)

52.	Kierżliny „Rybaczówka”	23-64	I	2	---	osada, VI-VII w.
53.	Kromerowo	23-64	I	11	---	osada, średniowiecze
54.	Kronowo	21-64	I	3	---	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, nowożytność
55.	Krupoliny	23-63	I	40	---	cmentarzysko ciałopalne, kultura łużycka, młodsza epoka brązu (dane archiwalne)
56.	Krupoliny (wpis do rejestru jako Kierżliny)	23-63	II	10	C-232 z 6 czerwca 1997 r.	wał ziemny, wczesne średniowiecze
57.	Lamkowo	21-63	I	5	---	śląd osadnictwa, nowożytność
58.	Lamkowo	21-63	II	6	---	śląd osadnictwa, nowożytność
59.	Lamkowo	21-63	III	7	---	osada, nowożytność
60.	Lamkowo	21-63	IV	8	---	śląd osadnictwa, nowożytność
61.	Lamkowo	21-63	V	9	---	osada, nowożytność
62.	Lamkowo	21-63	VI	10	---	śląd osadnictwa, nowożytność
63.	Lamkowo	21-63	VII	11	---	śląd osadnictwa, nowożytność
64.	Leszno	24-65	I	42	---	1/ osada?, grupa olsztyńska, okres wędrówek ludów 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
65.	Leszno	24-65	II	43	---	1/ osada?, okres wpływów rzymskich - okres wędrówek ludów 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze - nowożytność
66.	Leszno	24-65	III	44	---	śląd osadnictwa, mezolit
67.	Leszno	24-65	IV	45	---	śląd osadnictwa, nowożytność
68.	Łęgajny	23-62	I	5	---	gródek strażniczy, wczesne średniowiecze
69.	Łęgajny	23-62	II	6	---	wał ziemny, wczesne średniowiecze (dane archiwalne)
70.	Łęgajny	23-63	III	31	---	śląd osadnictwa, siekierka kamienna, neolit (dane archiwalne)
71.	Łęgajny	23-63	IV	32	---	cmentarzysko kurhanowe, wczesna epoka żelaza (dane archiwalne)
72.	Łęgajny	23-63	V	33	---	osada, okres wpływów rzymskich (dane archiwalne)

73.	Łęgajny	23-63	VI	27	---	śląd osadnictwa, kultura kurhanów zachodniobałtyjskich, wczesna epoka żelaza
74.	Maruny	22-63	I	1	C-007 z 27 stycznia 1949 r.	grodzisko półwyspowe, IX-XIII w.
75.	Maruny	22-63	II	2	---	osada, średniowiecze
76.	Maruny	22-63	III	3	---	osada, VII-IX w.
77.	Maruny	22-63	IV	6	---	osada, kultura łużycka, V okres epoki brązu - okres halsztacki C
78.	Maruny	22-63	V	7	---	osada, wczesna epoka żelaza
79.	Maruny	23-63	V	12	---	osada, średniowiecze
80.	Maruny	23-63	VI	22	---	śląd osadnictwa, średniowiecze
81.	Maruny	22-62	VII	9	---	1/ osada, grupa olsztyńska, VI-VII w. 2/ osada przygodowa, IX-XII w.
82.	Mokiny	24-63	I	1	---	osada, okres wpływów rzymskich (dane archiwalne)
83.	Mokiny	23-63	II	37	---	cmentarzysko, kultura łużycka, V okres epoki brązu
84.	Nikielkowo	23-62	I	2	---	osada, średniowiecze - nowożytność
85.	Nikielkowo	23-62	II	3	---	śląd osadnictwa, grot krzemienny, epoka kamienia
86.	Odryty	24-64	I	5	---	1/ cmentarzysko i osada, kultura wielbarska, okres wpływów rzymskich 2/ cmentarzysko i osada, grupa olsztyńska, VI-VII w.n.e. 3/ cmentarzysko i osada, wczesne średniowiecze (dane archiwalne)
87.	Odryty	24-64	II	6	---	cmentarzysko, epoka brązu - wczesna epoka żelaza (dane archiwalne)
88.	Odryty	24-64	III	7	---	osada, wczesne średniowiecze (dane archiwalne)
89.	Odryty	24-64	IV	17	---	śląd osadnictwa, topór rogowy, epoka kamienia (dane archiwalne)
90.	Odryty	24-64	V	18	---	śląd osadnictwa, siekierka trapezowata, epoka kamienia (dane archiwalne)
91.	Próle	21-64	I	4	---	1/ śląd osadnictwa, średniowiecze 2/ śląd osadnictwa, nowożytność

92.	Próle	21-64	II	5	---	śląd osadnictwa, nowożytność
93.	Radosty	21-63	I	1	---	1/ śląd osadnictwa, starożytność 2/ śląd osadnictwa, późne średniowiecze 3/ śląd osadnictwa, nowożytność
94.	Radosty	21-63	II	3	---	śląd osadnictwa, nowożytność
95.	Radosty	21-63	III	4	---	śląd osadnictwa, nowożytność
96.	Ramsowo	22-64	I	1	---	grodzisko wyżynne, chronologia nieznana (dane archiwalne)
97.	Ramsowo	22-64	II	2	---	osada, średniowiecze - okres nowożytny
98.	Ramsowo	22-64	III	3	---	skarb 336 monet arabskich, VII-IX w. (dane archiwalne)
99.	Ramsowo	22-64	IV	4	---	toporek kamienny, neolit (dane archiwalne)
100.	Ramsowo	22-64	V	5	---	osada?, średniowiecze
101.	Ramsowo	23-64	VI	9	---	osada, średniowiecze
102.	Ramsowo	23-64	VII	10	---	osada, XVI-XVII w.
103.	Rejczuchy „Krzyżowa Góra”	23-63	I	1	C-010 z 31 stycznia 1949 r.	grodzisko wyżynne, średniowiecze
104.	Rejczuchy	23-63	II	24	---	osada, średniowiecze
105.	Rejczuchy	23-63	III	25	---	śląd osadnictwa, średniowiecze
106.	Rejczuchy	23-63	IV	26	---	śląd osadnictwa, średniowiecze
107.	Rejczuchy	23-63	V	23	---	osada, XIII-XV w.
108.	Rejczuchy	23-63	VI	30	---	śląd osadnictwa, średniowiecze
109.	Rejczuchy	23-63	VII	34	---	osada, XVI-XVII w.
110.	Rejczuchy	23-63	VIII	35	---	osada, XVII-XVIII w.
111.	Rejczuchy	23-63	IX	36	---	śląd osadnictwa, kultura łużycka, V okres epoki brązu - wczesna epoka żelaza
112.	Rejczuchy	23-63	X	21	---	osada, XV-XVI w.
113.	Ruszajny	23-63	I	11	---	1/ osada, epoka kamienia 2/ cmentarzysko, VI-VII w. 3/ osada, XVI-XVII w.
114.	Ruszajny	23-63	II	13	---	śląd osadnictwa, średniowiecze
115.	Ruszajny	23-63	III	14	---	śląd osadnictwa, kultura łużycka, V okres epoki brązu - okres halsztacki C
116.	Skajboty	24-63	I	2	---	osada, średniowiecze
117.	Stare Włóki	21-64	I	1	---	śląd osadnictwa, nowożytność
118.	Stare Włóki	21-64	II	2	---	śląd osadnictwa,

						nowożytność
119.	Szynowo	21-63	I	2	---	śląd osadnictwa, nowożytność
120.	Tumiany	23-64	I	1	---	cmentarzysko ciałopalne, VI- VII w.
121.	Tumiany	23-64	II	12	---	osada, VI-VIII w.
122.	Wipsowo	21-64	I	8	---	śląd osadnictwa, nowożytność
123.	Wójtowo	24-62	I	30	---	znalezisko luźne, V-VI okres epoki brązu (dane archiwalne)
124.	Wójtowo	23-62	II	14	---	osada, kultura wielbarska, okres wpływów rzymskich
125.	Wójtowo	24-62	III	26	---	osada?, okres nowożytny
126.	Wójtowo	24-62	IV	27	---	1/ śląd osadnictwa, późne średniowiecze 2/ osada, nowożytność
127.	Wójtowo	24-62	V	28	---	1/ osada?, kultura kurhanów zachodniobałtyjskich, wczesna epoka żelaza 2/ osada?, nowożytność
128.	Wójtowo	24-62	VI	29	---	1/ śląd osadnictwa, średniowiecze 2/ osada?, nowożytność
129.	Wójtowo	24-62	VIII	12	---	śląd osadnictwa, średniowiecze